

Kvinnasáttmáli Sameinuðu þjóðanna

Kvinnasáttmáli Sameinuðu þjóðanna
Útgefið þessum er styrkt af Jarðveitistofnu, Vísni- og tryggingamálaráðuneyti,
UNIFEM á Íslandi og stænkissáttuneyti.
Útgefandi: Mannréttindaskrifstofa Íslands
18. desember 2009
© Mannréttindaskrifstofa Íslands
Rit þetta má eigi afhita með neinum hætti, að hluta eða í heild, án skriflegs leyfis útgefanda.
Umjón og texti: Guðrún Dógg Guðmundsdóttir og Erna Sif Jónsdóttir
Höfundur og umboði: Ástaug Rán Einarisdóttir og Aníta Hartís Björnsdóttir
Útámyndir: Torfi Agnarsoni www.torfi.com
Prentun: Písl
Mýnd á forsíðu: Helga Guðmundsdóttir, 1988
ISBN 978-9979-9919-3-9

**Kvennasáttmáli
Sameinuðu þjóðanna**

Efnisyfirlit

Inngangur	5
Hvað eru mannréttindi?	7
Hvað er alþjóðlegur mannréttindasamningur?.....	9
Sameinuðu þjóðirnar og mannréttindi kvenna	12
Samningur um afnám allrar mismununar gagnvart konum (Kvennasáttmálinn).....	15
Nefnd um afnám mismununar gagnvart konum.....	19
Kæruleið: Valfrjáls bókun við Kvennasáttmálann	25
Hlutverk mannréttindasamtaka og virðing fyrir Kvennasáttmálanum	27
Samningur um afnám allrar mismununar gagnvart konum (Kvennasáttmálinn).....	30
Valfrjáls bókun við samning um afnám allrar mismununar gagnvart konum	38
Gagnlegar vefslóðir	42

Elín | 1985

„Kvenréttindi eru mannréttindi“

Inngangsorð

Jafnræðisreglan – bann við mismunun – er hornsteinn mannréttinda. Allir eru bornir frjálisir og jafnir og eiga kröfu á mannréttindum óháð kynferði. Þó eru réttindi kvenna brotin um allan heim þar sem hefðir, trúarbrögð, staðalmyndir og karlæg gildi skipa konum skör lægra en körlum á öllum sviðum mannlífsins. Konur eru beittar kynbundnu ofbeldi, borgaraleg og stjórnmálaleg réttindi þeirra eru brotin og þær hafa lakari aðgang að nauðsynlegu viðurværi, heilbrigðisþjónustu, menntun og atvinnu en karlar, svo fátt eitt sé talið. Úreltar venjur og viðmið gera það einnig að verkum að konur eiga óhægara um vik með að sækja rétt sinn en karlar þegar á þeim er brotið.

Enda þótt staða íslenskra kvenna sé sterk og Ísland sé í fyrsta sæti á lista Alþjóðaviðskiptaráðsins yfir þær þjóðir sem náð hafa hvað mestum árangri í jafnréttismálum þá er staðreyndin sú að enn er langt í land. Hefðbundnar staðalmyndir af hlutverkum kynjanna eru rötgrónar, umtalsverður kynbundinn

launamunur er viðvarandi og konur eiga á brattann að sækja þegar kemur að áhrifa-stöðum í þjóðfélaginu. Nærri fimmtungur íslenskra kvenna hefur orðið fyrir ofbeldi af hendi maka eða fyrrverandi maka og meira en þúsund konur leita sér hjálpar hjá Kvennaathvarfi og Stígamótum ár hvert. Aðeins lítill hluti þessara ofbeldismála fer fyrir dóm og fæstum þeirra lýkur með því að réttlætinu er fullnægt.

Kynjamsrétti á Íslandi er þó ekki óbreytanleg staðreynd. Margt hefur áunnist og samfélag þar sem konur og karlar njóta sömu tækifæra er ekki fjarlægur draumur. Við getum tryggt að allar dætur, mæður, systur, ömmur og vinkonur á Íslandi njóti fullra réttinda. Mannréttindi eiga upptök sín í hug og hjarta hverrar manneskju, í okkar nánasta umhverfi. Hvert og eitt okkar ber ábyrgð á að halda jafnrétti í heiðri á heimilinu, í skólanum, á vinnustaðnum; hafi mannréttindi ekki merkingu á þessum stöðum, þá hafa þau litla merkingu annars staðar.

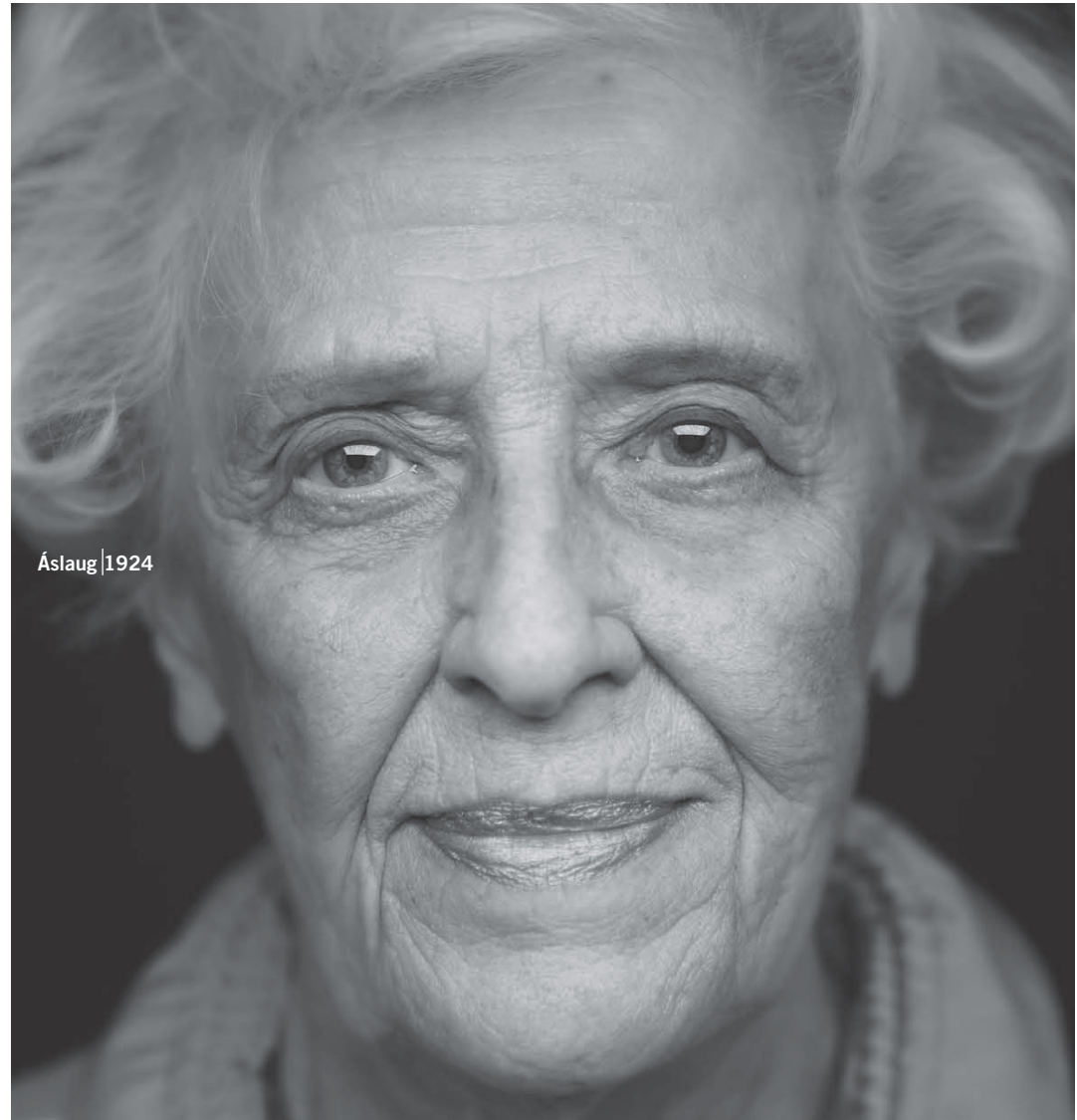
Til þess að fólk geti beitt sér í þágu jafnréttis er brýnt að það kunni skil á mannréttindum. Þekking á ákvæðum Kvennasáttmálans er mikilvæg í þessu sambandi og ein fersenda mannvæns samfélags þar sem konur njóta jafnréttis, mannhelgi, borgaralegra og stjórnmálalegra réttinda og óttaleysis um líf og afkomu. Það er von mín að þetta rit um Kvennasáttmálann vekji fólk til vitundar um rétt sinn og skyldur, stöðu kvenna og mannréttindi almennt.

Fjöldi fólks lagði hönd á plóg við gerð þessa rits: Anita Hafðís Björnsdóttir og Áslaug Rán Einarsdóttir (hönnuðirnar fjúgandi), Auður Birna Stefánsdóttir, Steinunn Gyðu- og Guðjónsdóttir hjá UNIFEM á Íslandi, Steinunn Pieper, Torfi Agnarsson og fyrisæturmar, og Uggvi Jónsson fá bestu þakkir fyrir afar ánægjulegt samstarf.

Guðrún Dögg Guðmundsdóttir,
framkvæmdastjóri
Mannréttindaskrifstofu Íslands

5

Áslaug | 1924

Allir eru jafnbornir til virðingar og óafsalanlegra réttinda sem eru undirstaða frelsis, réttlætis og friðar í heiminum.

– Mannréttindayfirlýsing Sameinuðu þjóðanna.

Hvað eru mannréttindi?

Mannréttindahugtakið byggir á tveimur megingildum; mannlegri reisn og jafnrétti. Mannréttindi lýsa grundvallarviðmiðum sem eru skilyrði þess að okkur sé fært að lifa með reisn. Mannréttindi áréttu göfgi og gildi mannsins og byggja á því að allir hafi sömu óafsalanlegu mannréttindi. Við krefjumst öll jafna tækifæra og gildi mannsæmandi lífskjara og höfum þörf fyrir fæði, klæði og húsaskjól. Við viljum geta haft áhrif á samfélagið sem við búum í og fá tækifæri til að njóta gæða þess. Í mannréttindum felst einnig vernd gegn ofbeldi af öllum gerðum og þau grundvallast á virðingu fyrir einstaklingnum. Mannréttindi vinna gegn skorti á umburðarlyndi

og eiga að gera okkur kleift að byggja samfélag sáttar og samlyndis.

Mannréttindum er í lagalegum skilningi ætlað að tryggja einstaklingum og hópum réttindi og vernd gegn hvers konar aðgerðum, eða aðgerðaleyfi stjórnvalda, sem vegur að grundvallar-réttindum eða mannvirðingu fólks. Þótt enn sé deilt um eðli og inntak mannréttindahugtaksins þá hefur alþjóðasamfélagið komið sér saman um tilteknar meginreglur sem ríkjum ber að halda í heiðri.

Mannréttindi eru:

- **Óafsalanleg:** Þau verða aldrei af okkur tekin. Þó er heimilt – við sérstakar aðstæður og að uppfylltum

þröngum skilyrðum – að takmarka mannréttindi, t.d. tjáningarfrelsi til að tryggja friðhelgi einkalífs; og að svipta dæmdan sakamann frelsi sínu.

- **Ódeilanleg, háð innbyrðis og samtvinnuð:** Öll mannréttindi eru tengd órjúfanlegum böndum; borgaralegra og stjórnmalalegra réttinda verður ekki notið án menningarlegra, efnahagslegra og félagslegra réttinda, og öfugt. Öll mannréttindi eru jafn mikilvæg.

- **Algild:** Þau eiga alls staðar við; eru óháð stétt og stöðu, menningu og efnahag og allir eiga tilkall til mannréttinda án tillits til kynferðis, kynþáttar, kynhneigðar, trúar, fötlunar, aldurs, stjórnmalaskoðana, uppruna eða annarra þátta.

Sameinuðu þjóðirnar hafa samþykkt fjölda samninga sem ætlað er að tryggja mannréttindi og stuðla að þeim. Samningar þessir eiga rætur að rekja til Mannréttindayfirlýsingar Sameinuðu þjóðanna (1948). Yfirlýsingin er hornsteinn hins alþjóðlega mannréttindakerfis en hún inniheldur öll helstu réttindi og frelsi, borgaraleg, menningarleg, efnahagsleg, stjórnmalaleg og félagsleg.

Mannréttindayfirlýsingin tíundar þau grundvallarréttindi sem alþjóðasamfélagið hefur orðið ásátt um að skuli í heiðri höfð, þau eru m.a.: jafnrétti, réttur til lífs, frelsis og mannhelgi, bann við pyntingum, funda- og félagafrelsi, réttur til menntunar, friðhelgi einkalífs og fjölskyldu, réttur til ríkisfangs, eignarréttur, skoðana- og trúfrelsi og réttur til viðunandi lífskjara. Þrátt fyrir að yfirlýsingin sjálf sé ekki lagalega

bindandi samningur hefur hún með tímanum orðið nokkurs konar framhenging á Stofnsáttmála Sameinuðu þjóðanna, sem er bindandi fyrir öll aðildarríki. Auk þess teljast sum ákvæði Mannréttindayfirlýsingarinnar hluti af þjóðréttarvenjum og er þá átt við tilteknar venjur í þjóðarétti sem eru orðnar svo sterkar að ekki er heimilt að víkja frá þeim.

7

8

Meginsamningar SP á vettvangi mannréttinda

Alþjóðasamningur um efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi (ICESCR) (1966).

Alþjóðasamningur um borgaraleg og stjórnmalaleg réttindi (ICCPR) (1966).

Alþjóðasamningur um afnám alls kynþáttamisréttis (CERD) (1965).

Samningur um afnám allrar mismununar gagnvart konum (CEDAW) (1979).

Samningur gegn pyndingum og annarri grimmilegri, ómannlegri eða vanvirðandi meðferð eða refsingu (CAT) (1984).

Samningur um réttindi barnsins (CRC) (1989).

Samningur um réttindi farandver kafólks og fjölskyldna þeirra (1990). *Ísland er ekki aðili.*

Samningur um réttindi fatlaðs fólks (CRPD) (2006). *Ísland hefur undirritað en ekki fullgilt samninginn árið 2009.*

Alþjóðasamningur um vernd allra gegn þvinguðum mannhvörfum (2006).

Hvað er alþjóðlegur mannréttindasamningur?

Alþjóðlegur mannréttindasamningur (stundum sáttmáli) er samsafn mannréttindareglna sem steypt hefur verið saman í einn þjóðréttarsamning. Flestir mannréttindasamningar verða til í kjölfar margra ára samningaviðræðna á vettvangi Sameinuðu þjóðanna en áður hefur hins vegar oft og tíðum átt sér stað margra ára baráttu aðgerðasinna innan aðildarríkjanna. Samningurinn er saminn af undirnefnd og síðan samþykktur af allsherjarþingi Sameinuðu þjóðanna. Það að allsherjarþingi Sameinuðu þjóðanna. Eftir það liggur samningurinn frammi til undirskriftar og fullgildingar fyrir aðildarríkin. Samningur þarf að vera fullgiltur af tilteknum fjölda ríkja til að öðlast gildi. Sveitarfélög, borgaralegt

samfélag og frjáls félagasamtök taka ekki beinan þátt í þessu ferli en geta haft mikil áhrif til að tryggja að samningar séu undirritaðir og fullgiltir og að þeim réttindum sem þar eru sett fram sé framfylgt.

Aðild að mannréttindasamningi

Ríki sem er fylgjandi samningi undirritar hann oftast stuttu eftir að hann hefur verið samþykktur af allsherjarþingi Sameinuðu þjóðanna. Það að skrifa undir samninginn er ekki lagalega bindandi en það felur hins vegar í sér

a) ályktun um að ríkið fari að ákvæðum samningsins og

b) skyldu til að gera ekkert sem grefur undan eða gengur gegn markmiðum samningsins.

Til þess að vera bundið af samningi þarf ríki að taka tilheyrandi skref til að verða aðili að honum. Þetta felst annaðhvort í tveimur aðgerðum (undirskrift og þar á eftir fullgildingu) eða einni aðgerð sem kölluð er aðild (e. *accession*). Hvort ferli um sig leiðir til þess að ríkið verður aðili að samningnum og þá er stjórn ríkisins bundin af ákvæðum samningsins. Með aðild að mannréttindasamningi skuldbinda stjórnvöld sig til að tryggja öllum sem búa á yfirráðasvæði þeirra þau réttindi sem kveðið er á um í samningnum.

Í þessu felst oft að Sameinuðu þjóðirnar fá heimild til að fylgjast með því að samningnum sé framfylgt. Eftirlit er gjarnan í höndum nefndar sem stofnuð er með samningnum, önnur aðildarríki fylgjast með og borgaralegt samfélag og félagasamtök fylgjast einnig með framferði ríkja og brýsta á um að þau réttindi sem samningurinn kveður á um séu virt.

Lagagildi alþjóðasamninga að íslenskum rétti

Íslensk réttarskipan byggir á kenningunni um tvíeðli landsréttar og þjóðaréttar. Þetta merkir að alþjóðasamningar fá ekki sjálfkrafa sama gildi í réttarkerfinu og íslensk lög heldur þarf lagasetning að koma til. Ríkjum ber að tülka landslög í samræmi við alþjóðasamninga sem þau eiga aðild að en ef ákvæði alþjóðasamnings ganga í berhögð við landslög þá víkur alþjóðasamningurinn. Ef svo er hefur Ísland raunar brotið gegn þjóðréttarskuldbindingum sínum því með fullgildingu mannréttindasamnings skuldbindur íslenska ríkið sig til að tryggja að íslensk löggiöf samræmist ákvæðum samningsins.

Eru öll ákvæði mannréttindasamnings lagalega bindandi fyrir ríki sem fullgildir hann?

Heimilt er að gera fyrirvara við tiltekin ákvæði mannréttindasamninga við fullgildingu. Það er, ríki geta lagt fram yfirlýsingu, sem breytir eða takmarkar áhrif eins eða fleiri ákvæða samningsins. Kvinnasáttmálinn hefur verið fullgiltur af þorra aðildarríkja SP en því miður er það svo að hann er sá samningur sem flestir fyrirvarar hafa verið gerðir við. Sumir fyrirvararnir, þá sérstaklega þeir sem birta áform ríkis um að það sé ekki bundið af ákvæðum sem stangast á við trúarlega löggiöf eða landslög, grafa undan sáttmálanum og framkvæmd hans og eru í raun ekki heimilir að þjóðarétti. Í Vínar-aðgerðaráætluninni frá heimsráðstefnunni um mannréttindi árið 1993 voru ríki hvött til að draga til baka fyrirvara sína sem stríddu gegn markmiðum og tilgangi sáttmálans eða sem væru ósamrýmanlegir alþjóðalögum. Skoða má fyrirvara sem ríki hafa gert við Kvinnasáttmálann hér: www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reservations-country.htm. Þess má geta að Ísland fullgilti Kvinnasáttmálann án fyrirvara.

Framkvæmd mannréttindasamninga

Jafnvel þótt mannréttindi séu réttur allra frá fæðingu þurfa þau að vera möguleg í raun og studd af lögum til að vera skilvirk. Stjórnvöld framfylgja alþjóðlegum mannréttindasamningum á marga vegu. Enda þótt lagasetning sé brýnn þáttur í mannréttindavernd nægir löggiöf ein og sér sjaldnast til að koma í veg fyrir mannréttindabrot. Oftast eru aðrar aðgerðir, s.s. fræðsla og þjálfun, nauðsynlegar til að breyta framferði almennings og viðhorfum sem leiða til mannréttindabrot. Þekking á mannréttindum er ein grunnforsenda þess að þeim verði komið í framkvæmd. Aðgerðir yfirvalda til að tryggja mannréttindi eru m.a.:

- Lagasetning sem gerir brot gegn mannréttindum refsiverð samkvæmt íslenskum lögum.
- Samþykkt stefnumótunar og áætlana til að tryggja að fólk fái notið réttinda sinna.
- Að koma á fót raunhæfum úrræðum sé brotið gegn mannréttindum, s.s. með því að tryggja aðgang að dómstólum og viðeigandi refsingu fyrir brot.
- Mannréttindafræðsla í skólum og vitundarvakning um mannréttindi fyrir almennig.

Þórunn | 1952

12

Voðaverk framin í heimsstyrjöldinni síðari urðu helsti hvatinn að stofnun hins alþjóðlega mannréttindakerfis. Stofnsáttmáli Sameinuðu þjóðanna (SP) var undirritaður 26. júní 1945 og gerðist Ísland aðili að honum í nóvember 1946. Í 1. gr. segir að tilgangur stofnunarinnar sé m.a. að styrkja og stuðla að virðingu fyrir mannréttindum og grundvallarfrelsisréttindum allra án tillits til kyns.

Á grundvelli sáttmálans hafa tugir mannréttindasamninga verið samþykktir, þ. á m. Kvennasáttmálinn, og fjöldi mannréttindastofnana verið settur á fót.

Nokkrar sérhæfðar deildir og undirstofnanir SP fást sérstaklega við málefni kvenna.

Kvennanefnd Sameinuðu þjóðanna (e. *Commission on the Status of Women, CSW*)

Kvennanefnd Sameinuðu þjóðanna er milliríkjastofnun sem fellur undir efnahags- og félagsmálaráð SP. Fjórutíu og fimm ríki eiga sæti í nefndinni hverju sinni en ár hvert hittast fulltrúar aðildarríkjanna í höfuðstöðvum Sameinuðu þjóðanna í New York til að meta hvað hefur áunnist þegar kemur að jafnrétti kynjanna, til að greina vandamál, setja alþjóðlega staðla og móta heildstæða stefnu til að efla jafn-

rétti kynjanna og framgang kvenna um allan heim. Á hverjum fundi er samþykkt skjal um þema þess árs (e. *agreed conclusions*). Skjalið inniheldur greiningu á forgangsbæmanu og tilmæli til ríkisstjórna, alþjóðastofnana, frjálsra félagasamtaka og annarra um framkvæmd á alþjóðlegum grundvelli sem og innan hvers ríkis.

Nefndarmenn eru kosnir af efnahags- og félagsmálaráðinu til fjögurra ára. Þeir eru tilnefndir af ríkisstjórnum þjóða sinna en eru kosnir eftir ákveðnum venjum; þrettán frá ríkjum Afríku, ellefu frá ríkjum Asíu, fjórir frá Austur-Evrópu, níu frá Rómönsku-Ameríku og Karíbahafssvæðinu og átta frá

Sameinuðu þjóðirnar og mannréttindi kvenna

Vestur-Evrópu og öðrum ríkjum. Upplýsingar um starf nefndarinnar og ýmis réttindi kvenna er að finna á vef SP um jafnrétti kynjanna og baráttu fyrir mannréttindum kvenna: www.un.org/womenwatch.

Skrifstofa Sameinuðu þjóðanna um málefni kvenna (e. *Division for the Advancement of Women, DAW*)

Skrifstofa SP um málefni kvenna er hluti af aðalskrifstofu Sameinuðu þjóðanna. Skrifstofan er meginstofnun SP hvað varðar baráttu fyrir jafnrétti kynjanna. Skrifstofan vinnur með alla alþjóðasáttmála og samninga sem tengjast konum, þar á meðal alþjóðasamning um afnám allrar mismununar gagnvart konum og valfrjálsa bókun við þann samning. Skrifstofan um málefni kvenna þjónaði sem skrifstofa aðalritara á fjórðu heimsráðstefnunni um konur í Peking (1995). Þetta var stærsta ráðstefna í sögu Sameinuðu þjóðanna. Ráðstefnan var afrakstur tuttugu ára vinnu alþjóðlegru kvennahreyfingarinnar sem leiddi af sér Peking-aðgerðaráætlunina sem er mikilvægt tæki til að ná fram jafnrétti kynjanna. Aðgerðaráætlunin, sem samþykkt var af þeim 189 ríkjum sem sátu ráðstefnuna, er eitt merkasta stefnumótunarplagg í málefnum kvenna, sem samþykkt hefur verið af alþjóðasamfélaginu. Stefna ríkisstjórnar Íslands í jafnréttismálum byggir á grunni Peking-áætlunarinnar. Þess ber þó að geta að Peking-áætlunin er ekki formlega bindandi samningur

ur eins og Kvennasáttmálinn. Það er mikilvægur munur á samningi annars vegar og alþjóðlegri yfirlýsingu eða aðgerðaráætlun hins vegar. Yfirlýsingar, aðgerðaráætlanir o.s.frv. eru mikilvægar vegna þess að þær staðfesta mannréttindi og setja ramma fyrir ríki til að fara eftir við framfylgd ákvæða hinna ýmsu mannréttindasamninga. Peking-aðgerðaráætlunina má nálgast á: www.un.org/womenwatch/daw/index.html

Skrifstofa SP um málefni kvenna annaðst einnig undirbúning fyrir þrjár fyrri heimsráðstefnur um konur (Mexíkó 1975, Kaupmannahöfn, 1980 og Nairóbí 1985) og hefur haft með höndum, ásamt Kvennanefndinni, 10 og 15 ára endurskoðun og mat á Peking-aðgerðaráætluninni. Heimasíða skrifstofunnar er: www.un.org/womenwatch/daw

UNIFEM – Þróunarsjóður Sameinuðu þjóðanna í þágu kvenna

Þróunarsjóður SP í þágu kvenna eða UNIFEM eins og hann er oftast nefndur, er sérhæfð stofnun innan Sameinuðu þjóðanna sem veitir tæknilegan og fjárhagslegan stuðning til verkefna sem ætlað er að efla réttindi kvenna, þátttöku þeirra í stjórnámálum og efnahagslegt sjálfstæði.

Umboð UNIFEM má rekja til alþjóðlegra gerða um réttindi kvenna, s.s. Kvennasáttmálans og Peking-aðgerðaráætlunarinnar. UNIFEM fer

með umboð SP til að vinna að jafnrétti kynjanna og stuðla að því að stefnumótun í þróunarstarfi taki mið af jafnréttissjónarmiðum og réttindum kvenna í samræmi við alþjóðleg markmið. UNIFEM styður m.a. tæknileg og fjárhagsleg verkefni sem ætlað er að efla réttindi kvenna, þátttöku þeirra í stjórnámálum og efnahagslegt sjálfstæði. Hlutverk UNIFEM er í stórum dráttum að:

- Styðja frumkvæði og nýjungar til að bæta stöðu kvenna í samræmi við landsstefnu og alþjóðleg markmið.
- Stuðla að aðkomu og þátttöku kvenna í þróunarsamvinnu.
- Vera brautryðjandi á sviði kynjajafnréttis í alþjóðlegri þróunarsamvinnu SP.

Starfi UNIFEM má skipta í þrjú málaflokkka:

- Aðgerðir til að auka efnahagslegt öryggi og réttindi kvenna.
- Aðgerðir til að draga úr ofbeldi gegn konum og útbreiðslu HIV/álæmis meðal kvenna og stúlkna.
- Aðgerðir til að auka þátt kvenna í lýðræðislegri uppbyggingu ríkja á friðar- sem og ófriðartímum.

Heimasíða UNIFEM er: www.unifem.org og landsnefndar UNIFEM á Íslandi: www.unifem.is.

„Mismunur gagnvart konum er hvers kyns aðgreining, útilokun eða takmörkun sem byggð er á kynferði sem hefur þau áhrif eða markmið að hindra eða koma í veg fyrir að konur, óháð hjúskaparstöðu, á grundvelli jafnréttis karla og kvenna, fái viðurkennd, geti notið eða framfylgt mannréttindum og grundvallarfrelsi á sviði stjórn mála, efnahagsmála, félagsmála, menningarmála, borgaralegra mála eða á sérhverju öðru sviði.“

– Úr 1. grein Kvennasáttmálans.

Samningur um afnám allrar mismununar gagnvart konum (Kvennasáttmálinn)

Árið 1972 hóf Kvennanefnd Sameinuðu þjóðanna að þrýsta á um að gerður yrði lagalega bindandi samningur til að koma í veg fyrir mismunur gagnvart konum. Frekari kröfur um kvennasáttmála voru settar fram á fyrstu heimsráðstefnunni um málefni kvenna, sem haldin var í Mexíkóborg í tengslum við alþjóðlegt ár kvenna árið 1975. Samningur um afnám allrar mismununar gagnvart konum, betur þekktur í daglegu tali sem Kvennasáttmálinn, var samþykktur 18. desember árið 1979 á allsherjarþingi Sameinuðu þjóðanna og tók gildi 3. september 1981. Ísland hefur verið aðili að Kvennasáttmálanum síðan 18. júlí 1985. Í lok árs 2009 voru 185 ríki aðilar að sáttmálanum.

Í sáttmálanum, sem inniheldur 30 ákvæði auk inngangsorða, eru grunnreglur um jafnrétti settar fram og áætlun um aðgerðir ríkja til að koma í veg fyrir mismunur gagnvart konum. Sáttmálanum er ætlað að koma í veg fyrir mismunur gagnvart konum á öllum sviðum mannlífsins. Markmið hans er að tryggja að konur njóti efnahagslegra, félagslegra, menningarlegra, borgaralegra og stjórnmálalegra réttinda í sama mæli og karlar. Kvennasáttmálinn spannar vítt svið; aðildarríkjum ber að gera ráðstafanir á öllum sviðum mannlífsins til þess að konur geti á grundvelli jafnréttis notið mannréttinda og grundvallarfrelsis á við karla.

Hvers vegna er þörf á sérstökum sáttmála til að tryggja réttindi kvenna?

Kvennasáttmálinn inniheldur kynja-jafnréttisákvæði annarra mannréttindasamninga SÞ í nýjum búningi auk nýstárlegri ákvæða sem sérstaklega er ætlað að vinna gegn mismunur gagnvart konum. Þessi ákvæði eru m.a.:

- bann við mismunur af hálfu einkaaðila og hins opinbera,
- skilyrði um að ríki eyði hefðbundnum staðalímyndum um hlutverk kynjanna, og
- áhersla á réttindi kvenna í dreifbýli.

Til eru samningar sem taka á sérstökum málefnum, s.s. réttindum giftra

15 16

I. hluti

Mismunur (1. gr.)
Stefnumarkmið og aðgerðir (2. gr.)
Skýla til að gera ráðstafanir til að tryggja mannréttindi og grundvallarfrelsi (3. gr.)
Sértækar aðgerðir (4. gr.)
Kynjahlutverk, staðalímyndir og fordómar (5. gr.)
Aðgerðir gegn mansali og vændi (6. gr.)

II. hluti

Stjórnmál og opinber vettvangur (7. gr.)
Umboð til að koma fram fyrir hönd ríkis á alþjóðavettvangi (8. gr.)
Ríkisfang (9. gr.)

III. hluti

Menntun (10. gr.)
Atvinna (11. gr.)
Heilbrigðisþjónusta (12. gr.)
Efnahags- og félagslíf (13. gr.)
Konur í dreifbýli (14. gr.)

IV. hluti

Jafnrétti að lögum (15. gr.)
Jafnrétti í hjúskap og fjölskyldulífi (16. gr.)

V. hluti

Nefnd um afnám allrar mismununar gagnvart konum (17. gr.)
Skýrslur aðildarríkja (18. gr.)
Fundarskóp nefndarinnar (19. gr.)
Fundir nefndarinnar (20. gr.)
Skýrslur nefndarinnar (21. gr.)
Reglur um sérstofnanir (22. gr.)

VI. hluti

Áhrif annarrar löggjafar (23. gr.)
Skuldbinding aðildarríkja (24. gr.)
Gildistaka, varsla, o.fl. (25.-30. gr.)

kvenna eða stjórnmálalegum réttindum kvenna en Kvennasáttmálinn er hins vegar eini alþjóðasamningurinn sem ætlað er að tryggja réttindi kvenna á öllum sviðum auk þess sem tekið er á mismunur sem konur einar verða fyrir (sem getur verið af menningarlegum toga eða kerfislæg). Auk þess kveður sáttmálinn á um virkt eftirlitakerfi og viðeigandi viðurlög. Sáttmálinn er ekki aðeins alþjóðasamningur um réttindi kvenna, heldur nokkurs konar aðgerðaráætlun ríkja til að tryggja þessi réttindi.

Hvaða réttindi er að finna í Kvennasáttmálanum?

Kvennasáttmálinn tekur til flestra þátta daglegs lífs. Meðal þess sem hann fjallar um er stjórnmálaþátttaka, heilsa, menntun, atvinna, hjónaband, staðalímyndir, fjölskyldutengsl og jafnrétti fyrir lögum. Með aðild að Kvennasáttmálanum skuldbatt Ísland sig til að efla stefnu, lög, stofnanir, kerfi og viðhorf sem tryggja jafnrétti kynjanna. Kvennasáttmálinn kveður á um aðgerðir til að koma í veg fyrir mismunur gagnvart konum á eftirfarandi sviðum:

Stefnumarkmið og aðgerðir

2. grein hvetur aðildarríki sáttmálans til að vinna gegn mismunur gagnvart konum, meðal annars með því að kynna til sögunnar ný lög og stefnur, breyta gömlum lögum sem mismuna og setja viðurlög við mismunur þegar við á.

3. grein skyldar ríki til að ábyrgjast fulla þróun og framfarir til handa konum þannig að þær geti notið mannréttinda og grundvallarfrelsis til jafns við karla.

4. grein heimilar sértækar aðgerðir konum í hag til þess að hraða því að fullt jafnrétti kynjanna náist.

5. grein skuldbindur aðildarríki til þess að breyta félagslegum og menningarlegum venjum sem styrkja hefðbundnar staðalímyndir af konum og hlutverkum kynjanna, eða sem styrkja hugmyndir um vanmátt eða ofurmátt annars hvors kynsins.

Mansal og vændi

6. grein skyldar aðildarríki til að gera allar viðeigandi ráðstafanir til að koma í veg fyrir hvers konar verslun með konur og kynlífsþrælkun kvenna.

Stjórnmál og opinber vettvangur

7. grein fjallar um kosningarétt kvenna, rétt til kjörgengis og þátttöku í mótun stjórnarstefnu og framkvæmd hennar og öllum störfum, félögum og stofnunum, utan sem innan stjórnkerfisins.

8. grein kveður á um rétt kvenna til að koma fram fyrir hönd ríkisstjórnar lands síns á alþjóðlegum vettvangi og taka þátt í starfsemi alþjóðlegra stofnana.

Ríkisfang

9. grein kveður á um sama rétt kvenna og karla til að öðlast, breyta eða halda ríkisfangi sínu og barna sinna. Einnig er tekið fram að sérstaklega eigi að ábyrgjast að hvorki erlendur eigin-

maður, né breyting á ríkisfangi eiginmannsins meðan á hjónabandi stendur, breyti sjálfkrafa ríkisfangi eiginkonunnar, geri hana ríkisfangslausu né þröngvi ríkisfangi eiginmannsins upp á hana.

Menntun og þjálfun

10. grein kveður á um skyldu aðildarríkis til að tryggja að konur eigi sömu möguleika og karlar á allri menntun og þjálfun. Konur og stúlkur skulu hafa aðgang að sömu námskrá, kennslu og námskeiðum, einkum þeim sem vinna gegn kynjabili innan menntunar og hafa tækifæri til að njóta sömu námsstyrkja og námsaðstoðar og karlar. Stjórnvöldum er skylt að tryggja að öll menntun sé laus við staðalmyndir af hlutverkum kynjanna.

Atvinna

11. grein skyldar aðildarríki til að gera viðeigandi ráðstafanir til að koma í veg fyrir mismunun gagnvart konum í atvinnulífni. Konur eiga rétt á sömu atvinnutækifærum og verklegu þjálfun og karlar og rétt á sömu launum fyrir sambærilega vinnu. Konur eiga einnig að hafa aðgang að sömu fríðindum og almannatryggingum og karlar. Greinin skyldar einnig aðildarríkið til að leggja bann við mismunun gagnvart konum á atvinnumarkaði vegna hjúskapar, þungunar og móðurhlutverksins. Auk þess er kveðið á um fæðingarorlof án þess að fríðindi og atvinnumöguleikar konunnar skerðist og nauðsynlega félagsþjónustu til þess að styðja foreldra þannig að þeir geti sameinað

fjölskyldulíf og atvinnu.

Heilsa

12. grein skyldar aðildarríki til að gera viðeigandi ráðstafanir til að koma í veg fyrir mismunun gagnvart konum á sviði heilbrigðisþjónustu. Einnig er kveðið á um að tryggja eigi konum viðeigandi þjónustu í sambandi við þungun og barnsburð, ókeypispægar þess gerist þörf.

Efnahags- og félagslíf

13. grein kveður á um að konur skuli hafa rétt til fjölskyldubóta og bankalána, þar með talið veðlána og annarra tegunda lánsfjárviðskipta, og sama rétt og karlmenn til að taka þátt í tómstundum, íþróttum og menningarviðburðum.

Konur í dreifbýli

14. grein leggur þá skyldu á herðar aðildarríkjum að taka tillit til sérstakra þarfa kvenna í dreifbýli og tryggja að þær hafi aðgang að heilsugæslu, þjálfun, atvinnutækifærum og almannatryggingum á við aðra.

Jafnræði fyrir lögum

15. grein kveður á um jafnrétti kvenna á við karla að lögum, þar á meðal sama löghæfi í borgaralegum málum, réttindi til að gera samninga og til að ráðstafa eignum.

Hjúskapur og samskipti innan fjölskyldunnar

16. grein kveður á um að konur eigi að hafa sama rétt og karlar þegar kemur að vali á maka og hjúskap og sömu réttindi og skyldur á meðan á hjúskap

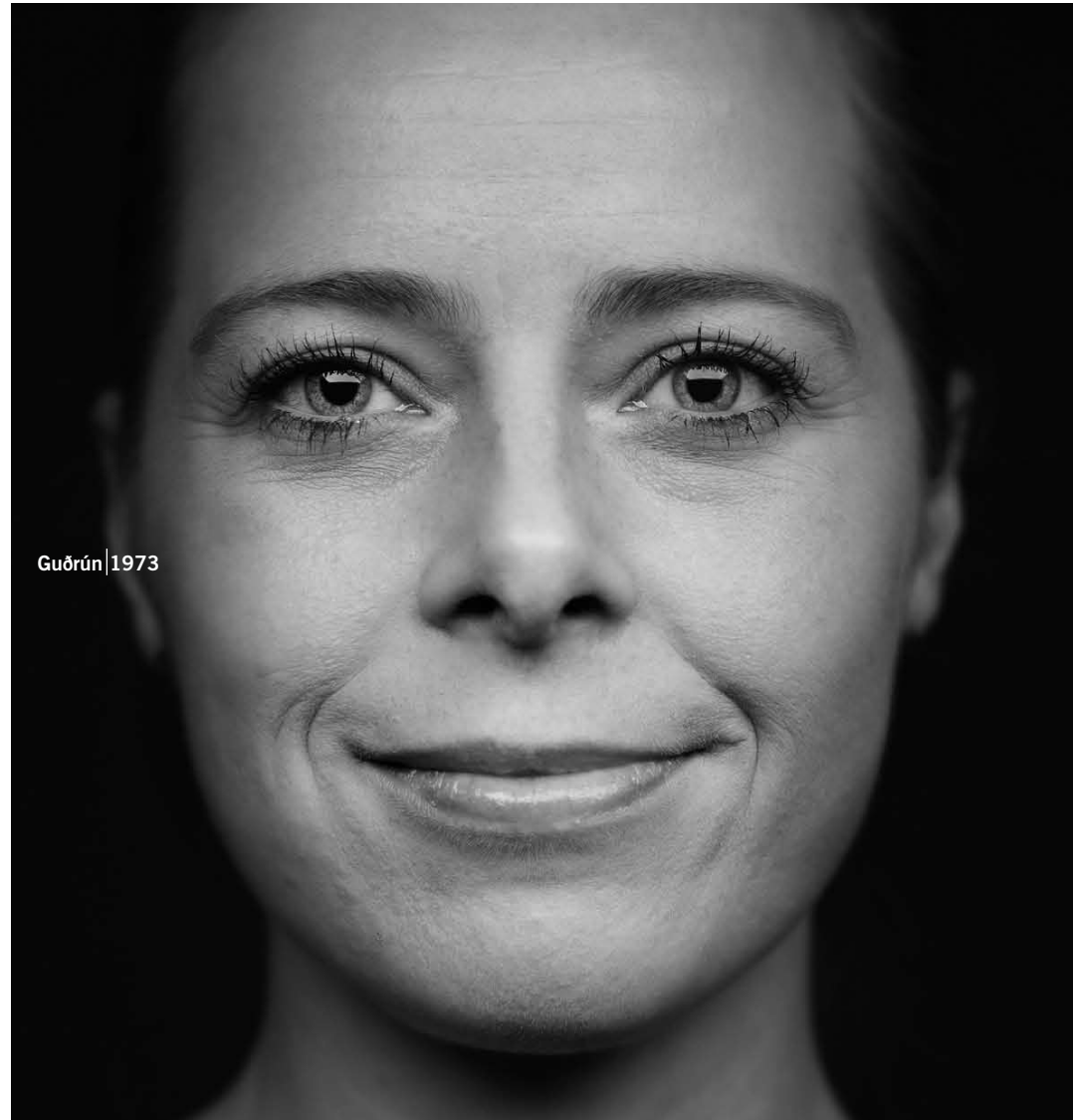
stendur og við slit hjúskapar, sérstaklega þegar kemur að vali á eftirnafni, atvinnu og eignarrétti. Einnig er árétt að að konur eigi að hafa jafnan rétt á við karla þegar kemur að ákvörðunum um barneignir, ættleiðingu og barnaupveldi.

Ofbeldi gegn konum

Ofbeldi gegn konum er ein alvarlegasta birtingarmynd mismununar. Í Kvennasáttmálanum er hvergi fjallað beint um ofbeldi en nefndin sem starfar á grundvelli hans hefur birt almennt tilmæli (e. *general recommendations*) til aðildarríkja þar sem segir að kynbundið ofbeldi gegn konum og ofbeldi sem komi niður á konum en körlum teljist til mismununar samkvæmt sáttmálanum. Aðildarríkjum ber því að grípa til allra viðeigandi aðgerða til að koma í veg fyrir ofbeldi gegn konum og veita upplýsingar í skýrslum sínum til nefndar um afnám mismununar gagnvart konum um löggjöf til höfuðs kynbundnu ofbeldi og aðrar aðgerðir sem til hefur verið gripið til að vernda konur gegn ofbeldi og aðstoða fórnarlömb.

17

Guðrún | 1973

Með aðild að Kvinnasáttmálanum skuldbinda ríki sig til að „gera allar viðeigandi ráðstafanir á öllum sviðum, sérstaklega á sviði stjórn mála, félagsmála, efnahags- og menningarmála, þ. á m. með lagasetningu, til þess að ábyrgjast fulla þróun og framfarir til handa konum í þeim tilgangi að tryggja að þær geti á grundvelli jafnréttis við karla framfylgt og notið mannréttinda og grundvallarfrelsis.

– Úr Kvinnasáttmálanum.

Nefnd um afnám mismununar gagnvart konum

Kvinnasáttmálinn setur á fót sérstaka nefnd um afnám mismununar gagnvart konum til að fylgjast með því að sáttmálin sé virtur. Aðildarríkjum ber að skila skýrslum til nefndarinnar fjórða hvert ár. Í skýrslunum lýsa stjórnvöld því sem gert hefur verið til að koma ákvæðum sáttmálans í framkvæmd en nefndina skipa 23 kosnir sérfræðingar á sviði kynjajafnréttis. Sérfræðingarnir koma saman þrisvar á ári til að ræða sérstök málefni tengd Kvinnasáttmálanum og til að fara yfir skýrslur aðildarríkja. Á grundvelli þessarar yfirferðar og funda með fulltrúum aðildarríkja birtir nefndin síðan tilmæli

til stjórnvalda viðkomandi ríkis þar sem hún getur þess sem vel er gert og kemur með tilmæli varðandi þau ákvæði sáttmálans sem ekki er framfylgt með viðunandi hætti. Nefndin tekur einnig við kærur vegna meintra brota á ákvæðum Kvinnasáttmálans. Kæruférlinu er lýst nánar í næsta kafla.

Skýrslur aðildarríkja til nefndar um afnám mismununar gagnvart konum
Stjórnvöld semja skýrslurnar og er þeim ætlað að lýsa þeim ráðstöfunum sem gripið hefur verið til í því augnamiði að framfylgja ákvæðum sátt-

málans. Samkvæmt leiðbeiningum skal fyrsta skýrslan innihalda ítarlegar og yfirgripsmiklar upplýsingar um stöðu kvenna í landinu. Fyrsta skýrslan gefur ákveðið viðmið sem hægt er að meta þróun mála út frá. Skýrslunum er ætlað að varpa ljósi á efnahagslegan, stjórnmálalegan og félagslegan veruleika kvenna og mögulega annmarka á framkvæmd sáttmálans. Íslensk stjórnvöld hafa skilað sex skýrslum til nefndarinnar.

Skuggaskýrslur/viðbótarskýrslur mannréttindasamtaka

Frjáls félagasamtök senda gjarnan

sk. „skuggaskýrslur“ eða „viðbótarskýrslur“ til nefndarinnar. Í þeim er að finna viðbótarupplýsingar um framfylgd sáttmálans eða rangfærslur í skýrslu stjórnvalda eru leiðréttar, ef einhverjar eru. Sem dæmi má nefna að kvinnasamtök, sem berjast gegn kynbundnu ofbeldi, hafa ef til vill tölulegar upplýsingar um nauðganir á löngu árabili sem stjórnvöld landsins hafa ekki. Brýnt er að upplýsingar af þessum toga berist nefndinni.

Mikilvægi skuggaskýrslna hefur aukist mjög undanfarin ár en nefnd um afnám mismununar gagnvart konum hefur yfir takmörkuðum fjárumum og mannafla að ráða til rannsóknastarfs. Viðbótarskýrslur geta gefið nefndinni gleggri mynd af stöðu mála í viðkomandi landi en víða er það tilhneiging stjórnvalda að fegra ástand jafnréttismála á alþjóðavettvangi. Skuggaskýrslur hjálpa nefndarfólki að setja fram spurningar um mikilvæg málefni sem stjórnvöld hafa sleppt í skýrslu sinni eða forðast á einhvern hátt. Nefndin nýtir þannig upplýsingar frá frjálsu félagasamtökum, ásamt svörum stjórnvalda við spurningum þeirra, til að semja tilmæli sín. Þegar skýrsla ríkis er tekin fyrir hjá nefndinni geta mannréttindasamtök óskað eftir óformlegum fundi með sérfræðingum

hennar þar sem þau koma áhyggjum sínum og athugasemdum á framfæri og nefndarfólk fær tækifæri til að spyrja út í skuggaskýrslur samtakanna og ástand jafnréttismála í viðkomandi landi. Virt alþjóðleg kvenréttindasamtök, International Women's Rights Action Watch Asia Pacific, aðstoða félagasamtök við að skipuleggja fundi með nefndinni og leiðbeina þeim um áhrifaríkar aðferðir til að koma baráttumálum sínum á framfæri. Mannréttindaskrifstofa Íslands hefur skilað fjölda viðbótarskýrslna til alþjóðlegra mannréttindastofnana og átt fundi með sérfræðingum þeirra. Skýrslur skrifstofunnar er að finna á vefsíðu hennar: www.humanrights.is/verkefni/skyrslugerd/. Skýrslur íslenskra stjórnvalda er að finna á vefsíðunni www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reports.htm

Tilmæli nefndar um afnám mismununar gagnvart konum til íslenskra stjórnvalda árið 2008

Eftir fyrirtöku 5. og 6. skýrslu Íslands um framkvæmd Kvinnasáttmálans árið 2008 birti nefndin tilmæli til íslenskra stjórnvalda á ýmsum sviðum. Nefndin fagnaði m.a. bættari jafnréttislöggjöf, breytingum á almennum hegningarlögum og aðgerðaáætlunum um jafnrétti og gegn heimilis- og kynferðis-

ofbeldi. Nefndin lýsti ánægju sinni með hátt hlutfall kvenna í sveitarstjórn- um og ýmsar aðgerðir til að vinna að jafnrétti kynjanna, m.a. heimasíðuna „Jöfn framtíð fyrir stráka og stelpur“, stuðning við verkefni UNIFEM og skipan nefndar um hvernig má fjölga konum í stjórnunarstöðum í íslensku atvinnulífi. Nefndin lýsti áhyggjum sínum m.a. af eftirfarandi:

Takmörkuð þekking á Kvinnasáttmálanum

Nefndin lýsti áhyggjum sínum af almennum þekkingarskortri á ákvæðum Kvinnasáttmálans, viðauka við hann og úrskurðum og álitum sínum, einkum í dómskerfinu. Nefndin tiltekur að Hæstiréttur vísi ekki til sáttmálans í dómum sínum og mælir með því að stjórnvöld efla aðgerðir til að auka þekkingu á ákvæðum hans meðal dómara, lögmannna og lögfræðinga, svo ákvæði sáttmálans og markmið séu vel þekkt og þeim beitt í dómskerfinu.

Staðalimyndir

Nefndin lýsti áhyggjum sínum af staðalmyndum sem grafa undan möguleikum kvenna til að njóta réttinda sinna til jafns við karla. Sérstaklega lýsti nefndin áhyggjum sínum af upplýsingum sem gefa til kynna að bæði karlar og konur sætti sig

við kynbundinn launamun. Nefndin mælir með því að stjórnvöld hefji virkar langtímaaðgerðir til að uppræta staðalmyndir um stöðu og hlutverk kynjanna sem eru ríkjandi í íslensku samfélagi, m.a. með vitundarvakningu og fræðsluferferð í fjölmíðlum. Mælt er með því að stjórnvöld haldi áfram að hvetja fjölmíðla til að stuðla að hugarfarsbreytingu um viðtekin hlutverk kynjanna. Stjórnvöld eru jafnframt hvött til að rannsaka sérstaklega hvernig staðalmyndir hafa áhrif á það hvort markmiðum sáttmálans sé náð í íslensku samfélagi og leggja mat á virkni núgildandi aðgerða með það að markmiði að styrkja þær.

Ofbeldi gegn konum

Nefndin lýsti áhyggjum sínum af vægum refsingum í kynferðisafbrotamálum, sérstaklega í nauðgunarmálum og skorti á nákvæmum, þ. á m. tölulegum upplýsingum um dóma sem hafa fallið í kynferðisbrotamálum. Nefndin hefur einnig áhyggjur af því ósamræmi sem ríkir á milli fjölda rannsakaðra kynferðisbrota og fjölda mála sem leiða til opinberrar ákæru og dóms. Nefndin hvetur stjórnvöld til að tryggja að heildstæðum, lagalegum og annars konar úrræðum sé til að dreifa til að koma í veg fyrir ofbeldi gegn konum og bregðast við

því, einkum ofbeldi á heimilum og kynferðisofbeldi. Hvetur nefndin stjórnvöld til að efla rannsóknir og tölfraðilegar upplýsingar um ástæður og afleiðingar ofbeldis gegn konum og þá sérstaklega tengsl fórnarlamb og geranda og mögulegar ástæður þess að fórnarlömb eru rög við að leggja fram kæru. Nefndin beinir einnig þeim tilmælum til stjórnvalda að þau láti gera heildstæða athugun á skilvirkni íslenska réttarkerfisins þegar kemur að ofbeldisglæpum gegn konum og að í kjölfarið verði refsilöggjöf og lög um meðferð opinberra mála endurskoðuð til að ganga úr skugga um að gerendur séu ávallt sóttir til saka og dæmdir í samræmi við alvöru brots. Ef athugin leiðir í ljós að þörf er á harðari refsingum þá ættu stjórnvöld einnig að kveða á um harðari refsingar vegna ofbeldisglæpa gegn konum með fyrrgreindum lagabreytingum. Loks mælist nefndin til þess að stjórnvöld tryggji að konur sem hafa verið beittar ofbeldi fái umsvifalaust viðeigandi vernd. Nefndin lýsti m.a. áhyggjum sínum af skorti á uppfærðum og nákvæmum upplýsingum um notkun og skilvirkni nálgunarbanns í heimilis- og kynferðisafbrotamálum og skorti á fræðslu til lögreglu og dómsvalds um nálgunarbann. Nefndin leggur til að stjórnvöld bæti tölfraðiupplýsingar um beitingu

og skilvirkni nálgunarbanns, sérstaklega í málum þar sem heimilis- og kynferðisofbeldi kemur við sögu. Hvetur nefndin einnig til þess að sérstök lög verði sett um nálgunarbann. Nefndin lýsir einnig áhyggjum sínum af þeim hindrunum sem fórnarlömb heimilis- og kynferðisofbeldis standa frammi fyrir þegar þau leita réttar síns og verndar, ekki síst konur af erlendum uppruna og konur í hópum sem eiga undir högg að sækja. Beinindi nefndin þeim tilmælum til stjórnvalda að tryggja nægjanlegt fjármagn til þess að fórnarlömb hafi ávallt aðgang að umsvifalausri og viðeigandi aðstoð, kvennaathvörfum um allt land, fórnarlambavernd og lögfræðiaðstoð, ef við á. Þar sem 40% þeirra kvenna sem leita til Kvennaathvarfsins eru af erlendum uppruna ættu stjórnvöld að tryggja þeim, og öðrum hópum kvenna sem eiga undir högg að sækja, aðfráttarlausan stuðning til þess að þær geti lagt fram kærur og fengið vernd og neyðist ekki til að þjást í ofbeldisamböndum. Stjórnvöld eiga að gera nauðsynlegar ráðstafanir til að auðvelda þeim að kæra heimilis- og kynferðisofbeldi. Nefndin mælist til þess að stjórnvöld ýti úr vör upplýsinga-herferð á landsvísi sem beinist að hópum kvenna sem eiga undir högg að sækja.

21

22

Mansal og vændi

Nefndin lýsti áhyggjum sínum af skorti á upplýsingum um mansal, af framkvæmd banns við mansali og lögleiðingu vændis. Nefndi lýsti áhyggjum sínum af því að nektarklúðbar geti stuðlað að aukningu á mansali og misnotkun í tengslum við vændi og af því að fórnarlamba- og vitnavernd sé ekki til að dreifa fyrir fórnarlömb mansals, þótt fjölmörg lagafrumvörp þess efnis hafi verið lögð fram á Alþingi. Nefndin mælist til þess að stjórnvöld hafi náði eftirlit með framkvæmd laga nr. 61/2007 um vændi og styrki aðgerðir til að koma í veg fyrir og berjast gegn mansali og rannsaka vel þau mál sem að upp koma, í samræmi við 6. grein sáttmálans og athugasemdir nefndarinnar. Stjórnvöld eru einnig hvött til að rannsaka nektardansstaði. Þá hvetur nefndin stjórnvöld til að auka alþjóðasamstarf til að berjast gegn mansali, koma lögum yfir þá sem stunda mansal og tryggja að mannréttindi kvenna og stúlkna sem eru fórnarlömb mansals séu virt. Þá hvetur nefndin stjórnvöld til að koma á fót vitnavernd fyrir konur og stúlkur og að fullgilda alþjóðasamninga gegn mansali. Loks óskar nefndin eftir tölulegum upplýsingum um mansal og vændi, þ. á m. um afleiðingar þess fyrir mannréttindi kvenna að vændi var gert refsilaust.

Þátttaka í efnahags- og opinberu lífi

Nefndin lýsir áhyggjum sínum af lágu hlutfalli kvenna í stjórnunarstöðum, sérstaklega hjá hinu opinbera og í dómskerfinu. Sé litið til þess að meirihluti háskólamenntaðs fólks eru konur þá er það áhyggjuefni hversu fáar konur eru ráðandi í fræðasamfélaginu – þeim fækkar eftir því sem hærra er í metorðastigann komið: aðeins 18% prófessora við Háskóla Íslands eru konur en 32% dósentar og 54% lektora. Nefndin lýsir einnig áhyggjum sínum af hversu fáar konur eru í stjórnunarstöðum hjá fyrirtækjum og að ekki hafi verið gripið til sérstakra bráðabirgðaaðgerða til að stuðla að frekara jafnrétti karla og kvenna innan einkageirans. Beinir nefndin þeim tilmælum til stjórnvalda að styrkja enn frekar aðgerðir til að fjölga konum í stjórnunarstöðum. Hvetur nefndin stjórnvöld til að koma á sérstökum tímabundnum aðgerðum til að flýta fyrir frekara jafnrétti karla og kvenna á öllum sviðum. Nefndin óskar eftir því að stjórnvöld fylgist með þróun varðandi stjórnunarstöður til þess að auka þátt kvenna með lagabreytingum eða öðrum aðgerðum og að þau veiti upplýsingar um hvernig til hefur tekist, m.a. með viðeigandi tölulegum upplýsingum.

Atvinnumál

Nefndin lýsti áhyggjum sínum af stöðugum, umtalsverðum launamun kynjanna, að jafnaði um 16%, sem aðallega skýrist af beinni mismunun. Nefndin beinir þeim tilmælum til stjórnvalda að þrýsta á að farið verði eftir 18. gr. jafnréttis laga. Nefndin lýsti áhyggjum sínum af því að konur virðast frekar vinna hlutastörf en karlar. Telur nefndin að hefðbundin viðhorf til stöðu og hlutverks kvenna og karla lífi góðu lífi í íslensku samfélagi og séu helsta ástæða þess að konur eiga undir högg að sækja á vinnumarkaði. Nefndin hvetur íslensk stjórnvöld til að styrkja aðgerðir sínar sem miða að því að uppræta hefðbundin viðhorf um stöðu og hlutverk karla og kvenna í þjóðfélaginu með það að markmiði að stuðla að samhljómi fjölskyldulífs og atvinnu, fyrir konur jafnt sem karla. Nefndin hvetur einnig til þess að gerð verði rannsókn á því hvers vegna konur gegna frekar hlutastörfum og afleiðingum löggjafar um foreldraorlof. Nefndin lýsir einnig áhyggjum sínum af mögulegu kynjamsrætti í sjávarútvegi. Leggur nefndin til að stjórnvöld reyni að komast að ástæðum þess hversu fáar konur er finna í sjávarútvegi og vinni að aukinni þátttöku þeirra í atvinnugreininni.

Heilsa

Nefndin lýsti áhyggjum sínum af áfengisneyslu kvenna á Íslandi og af því að markmið um að draga úr neyslu áfengis hafi ekki náðst. Nefndin lýsir einnig áhyggjum sínum af því að fleiri konur greinist nú með HIV-smit en karlar. Þá lýsti nefndin áhyggjum sínum af því að almenn athugasemd sín nr. 25 hafi ekki verið höfð til hliðsjónar við stefnumótun í heilbrigðismálum. Beinir nefndin þeim tilmælum til stjórnvalda að sinna frekari rannsóknum til að greina ofangreind vandamál og til þess að bæta heilbrigðisþjónustu og kynjasjónarmið á öllum sviðum heilbrigðiskerfisins, í samræmi við athugasemd 24. Þá mælist nefndin til þess að stjórnvöld grípi til viðeigandi ráðstafana til þess að bæta versnandi geðheilsu kvenna og stúlkna, til að koma í veg fyrir misnotkun á áfengi og eiturlyfjum og sjálfsvíg, og að tryggt sé nægt fjármagn til þessara aðgerða.

Efnahagslegar afleiðingar skilnaðar

Nefndin lýsir áhyggjum sínum af því að íslensk löggið um eignaskipti við skilnað taki ekki nægt mið af hefðbundnu efnahagslegu ójafnvægi kynjanna sem er afleiðing kynjaaðgreiningar á vinnumarkaði, stærri þætti kvenna í óborguðum heimilisstörfum og fjölskylduábyrgð. Nefndin hvetur stjórnvöld til þess að gera athugun á efnahagslegum afleiðingum skilnaðar fyrir bæði kynin með það að markmiði að færa löggiðina til betri vegar.

Rannsóknir

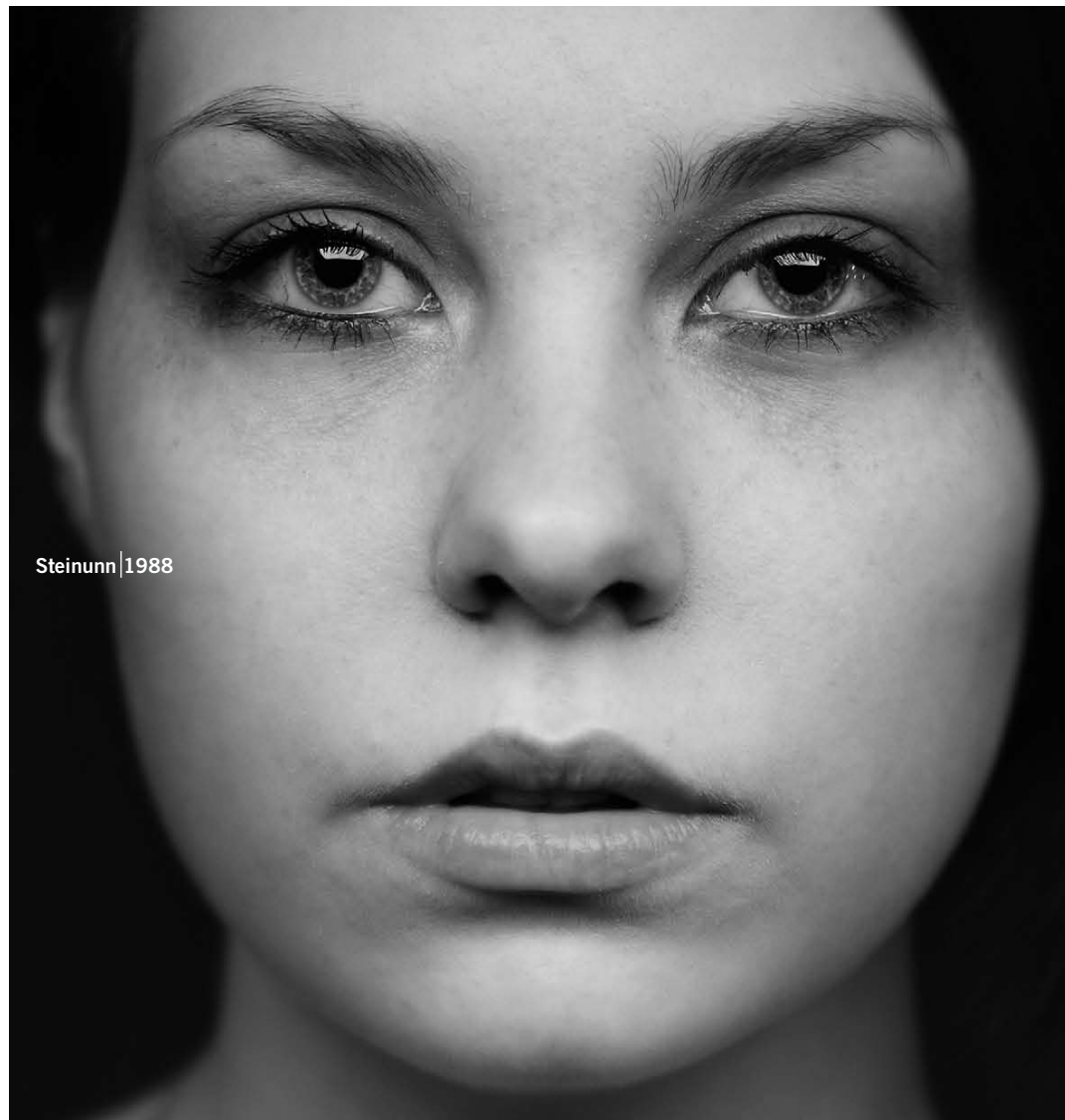
Nefndin hvetur stjórnvöld til að bæta upplýsingasöfnun og rannsóknir er tengjast efni sáttmálans.

Stofnun þjóðbundinnar mannréttinda-stofnunar

Nefndin beinir þeim tilmælum til stjórnvalda að íhuga að stofnsetja sjálfstæða þjóðbundna mannréttinda-

stofnun. Stofnunin ætti að starfa samkvæmt Parísarreglum Sameinuðu þjóðanna og sinna fjölbreyttum störfum á sviði mannréttinda, til að vinna að eflingu og vernd þeirra, þar með talið að mannréttindum kvenna og stúlkna. Þá hvetur nefndin til þess að Alþingi taki virkari þátt í að koma tilmælum nefndarinnar í framkvæmd og við samningu ríkjaskýrslunnar. Nefndin leggur áherslu á að virk framkvæmd sáttmálans er nauðsynleg til þess að Þúsaldarmarkmiðum Sp verði náð.

Loks hvetur nefndin íslensk stjórnvöld til að fullgilda þá mannréttindasamninga Sp sem Ísland á enn ekki aðild að.

Kæruleið: Valfrjáls bókun við Kvennasáttmálann

Valfrjáls bókun eða viðauki er viðbót við samning sem þegar er til staðar. Valfrjáls viðauki felur í sér annaðhvort frekari réttarfræðilegar aðferðir í sambandi við samninginn eða fjallar um málefni er tengjast samningnum. Valfrjálsir viðaukar við mannréttindasamninga eru sjálfstæðar réttarheimildir sem aðildarríki þurfa að samþykkja sérstaklega, óháð þeim samningum sem viðaukarnir tengjast.

Með valfrjálsa viðaukanum við Kvennasáttmálann hefur verið stofnað til nýrrar aðferðar til að framfylgja sáttmálanum. Viðaukinn gefur einstaka konum sem og hópum kvenna rétt til að leggja fram kærur vegna

meindra brota gegn sáttmálanum milli-liðalaust til sérfræðinganevndarinnar. Frjáls félagasamtök og aðrir hópar geta komið fram fyrir hönd einstaklinga með þeirra samþykki en nefndin getur þó í tilteknum tilvikum ákveðið að samþykki einstaklingsins þurfi ekki til. Sett eru nokkur skilyrði fyrir því að leggja megi kærur fyrir nefndina, m.a. að öll tiltæk innlend réttarráði séu fullreynd og að kærnan hafi ekki verið tekin fyrir hjá annarri alþjóðastofnun. Valfrjálsi viðaukinn veitir nefndinni einnig heimild til að rannsaka alvarleg eða kerfisbundin brot gegn réttindum kvenna. Nefndin getur einungis framkvæmt rannsóknir í ríkjum sem aðilar eru að sáttmálanum en það er heimilt

að fullgilda viðaukann án þess veita nefndinni rannsóknarheimild.

Aðeins örfáar kærur vegna meintra brota á Kvennasáttmálanum hafa borist nefndinni. Lítil hluti þeirra er tækur en nefndin hefur aðeins úrskurðað í þremur málum þar sem um brot á sáttmálanum hefur verið að ræða. Málín lutu að ólöglegum ófrjósemisaðgerðum í Ungverjalandi, aðgerðaleysi vegna heimilisofbeldis í Austurríki og fæðingarorlofslöggjöf í Hollandi.

25

Emilfa | 1997

Hlutverk mannréttindasamtaka og virðing fyrir Kvennasáttmálanum

Sem fyrr segir skipta mannréttinda-samtök sköpum til að tryggja að markmið Kvennasáttmálans verði að veruleika. Frjáls félagasamtök geta beitt sér fyrir því að fá að taka þátt í undirbúningi skýrslu stjórnvalda en jafnframt er mikilvægt að nefndin sem fylgist með sáttmálanum fái upplýsingar um ástand mála í landinu frá óháðum aðilum í forni skuggaskýrslu. Víða virðast stjórn-völd ekki endilega mótfallin þeim réttindum sem sáttmálin verndar heldur byggist aðgerðaleyfi þeirra á vanþekkingu. Í þessu sambandi skipta kvennasamtök miklu máli því þau geta miðlað fræðslu um jafnréttismál til stjórnvalda og hafa oft

mikla reynslu af almenningsfræðslu sem miðar að því að kveða niður venjur og viðhorf sem stuðla að kynjamisrétti. Þá hafa félagasamtök víða getað leyst vandamál sem stjórnvöld hafa ekki burði til að greiða úr vegna mikils kostnaðar. Sem dæmi má nefna að á Indlandi fundu félagasamtök ódýra lausn til að skrá fæðingar.

Mannréttindasamtök geta haft mikil áhrif á starf nefndar um afnám mismununar gagnvart konum með því að skila faglegum, ítarlegum en jafnframt hnitmiðuðum skugga-/viðbótar-skýrslum þar sem hnykket er á því sem samtökin telja helst að þurfi að bæta til að sáttmálin komist í framkvæmd.

Þá getur hagsmunapot (e. *lobbyism*) í tengslum við fundi nefndarinnar um Ísland skilað góðum árangri. Tilmæli nefndarinnar til íslenskra stjórnvalda sem koma í kjölfarið eru afar mikilvægt tæki sem mannréttindasamtök geta notað til að þrýsta á um breytingar og beitt fyrir sig þegar stjórnvöld eru hvött til að grípa til aðgerða til að koma í veg fyrir mismunun gagnvart konum.

Meðal þess sem kvenna-/mannréttindasamtök geta gert til að stuðla að því að ákvæðum Kvennasáttmálans sé framfylgt á Íslandi er að:

27 28

- Skila skuggaskýrslu til nefndar um afnám mismununar gagnvart konum ef skýrslu stjórnvalda er ábótavant – gjarnan í samstarfi við önnur samtök er starfa á sama sviði.

- Sækja fundi nefndarinnar þegar Ísland er til umfjöllunar, fylgjast með umræðum og tryggja að sérfræðingar nefndarinnar séu vel upplýstir um íslenskar aðstæður.

- Koma upplýsingum um tilmæli nefndarinnar til fjölmiðla til að skapa umræðu um Kvennasáttmálan og réttindi þau sem hann verndar.

- Skipuleggja aðgerðir til að tryggja þau réttindi sem er að finna í Kvennasáttmálanum og þrýsta á stjórnvöld að gera nauðsynlegar breytingar á stefnu og löggjöf til að koma á jafnrétti kynjanna.

- Skipuleggja fræðslu um sáttmálan fyrir réttarkerfið, þingheim, borgaralegt samfélag, félagsþjónustu, menntakerfið, o.fl.

Hvað get ég gert persónulega til að stuðla að framkvæmd Kvennasáttmálans?

Það er ýmislegt sem þú getur gert til að berjast gegn mismunun gagnvart konum, t.d.:

- Líttu í eigin barm og reyndu að kveða niður fordóma og staðalímyndir sem ýta undir kynjamisrétti.

- Kynntu þér sáttmálan og stuðlaðu að virðingu fyrir ákvæðum hans í þínu nánasta umhverfi.

- Kynntu þér stöðu jafnréttismála og málefni er varða jafnrétti kynjanna á Íslandi, t.d. á vef Jafnréttisstofu: www.jafnretti.is

- Vertu upplýst/-ur um lög og stefnu-mótun sem hefur áhrif á konur og réttindi þeirra og þrýstu á um breytingar í einkalífni – og á opinberum vettvangi, s.s. með aðsendum greinum til fjölmiðla og bréfaskriftum til Alþingis.

- Gakktu í frjáls félagasamtök sem starfa á sviði kvenréttinda eða styrktu félagasamtök sem sinna starfi á þessu sviði.

- Ljáðu jafnréttisbaráttunni rödd þína. Láttu ekki kvenfyrirlitningu, s.s. í forni niðrandi brandara eða hlutgeringar kvenna í auglýsingum, óátalda.

- Ekki stuðla að ofbeldi gegn konum með kaupum á kynlífsþjónustu.

Sigríður | 1947

Samningur um afnám allrar mismununar gagnvart konum (1979) 1985 nr. 5 10. október, tók gildi 18. júlí 1985.

30

Ríki þau sem aðilar eru að samningi þessum, með tilliti til þess að sáttmáli Sameinuðu þjóðanna staðfestir trú á grundvallarmannréttindi, mannvirðingu og manngildi og á jafnan rétt karla og kvenna,

með tilliti til þess að Mannréttinda-yfirlýsing Sameinuðu þjóðanna áréttar grundvallarregluna um að misrétti sé ekki leyfilegt og lýsir yfir því að allir menn séu frjálbsbornir og jafnir að virðingu og réttindum og að öllum beri þar til greind réttindi og frelsi, án nokkurrar mismununar, þ. á m. vegna kynferðis,

með tilliti til þess að ríkjum sem aðilar eru að alþjóðasamningunum um mannréttindi ber skylda til þess að tryggja jafnan rétt karla og kvenna til að njóta allra efnahagslegra, félagslegra, menningarlegra, borgaralegra og stjórnmálalegra réttinda,

hafa í huga alþjóðasamninga þá sem gerðir

hafa verið að tilhlutan Sameinuðu þjóðanna og sérstofnana til þess að stuðla að jafnrétti karla og kvenna,

einnig með tilliti til ályktana þeirra, yfirlýsinga og tillagna sem Sameinuðu þjóðirnar og sérstofnanir hafa samþykkt til að stuðla að jafnrétti karla og kvenna,

hafa þó áhyggjur af því að konur eru enn beittar miklu misrétti þrátt fyrir þessar samþykktir,

minna á að mismunur gagnvart konum brýtur í bága við grundvallarreglur um jafnrétti og virðingu fyrir manngildi, hindrar þátttöku kvenna á jafnréttisgrundvelli í stjórn mála-, félags-, efnahags- og menningarlífi í löndum þeirra, hindrar aukna hagsæld fjóðfélags og fjölskyldu og veldur því að örðugra er fyrir konur að notfæra sér til fulls möguleika sína til þjónustu fyrir land sitt og mannkynið,

hafa áhyggjur af því að konur hafa,

þar sem fátækt ríkir, lakastan aðgang að fæðu, heilsubót, menntun, þjálfun og atvinnumöguleikum og öðrum nauðsynjum, eru sannfærð um að tilkoma hinnar nýju alþjóðlegru efnahagsskipunar sem byggð er á sanngirni og réttlæti muni stuðla verulega að eflingu jafnréttis karla og kvenna,

leggja áherslu á að afnám apartheid-stefnunnar, allrar kynþáttamismununar, kynþáttamisréttis, nýlendustefnu, nýrrar nýlendustefnu, árásarstefnu, erlends hernáms og yfirráða og afskipta um innanríkismál ríkja sé nauðsynlegt til þess að karlar og konur fái notið réttinda sinna að fullu,

árétta að efling heimsfríðar og öryggis, slökun spennu í alþjóðamálum, gagnkvæm samvinna allra ríkja óháð félagslegu og efnahagslegu kerfi þeirra, almenn og algjör afvopnun og sérstaklega kjarnorkuafvopnun undir ströngu og virku

alþjóðaefirliti, staðfesting á grundvallarreglum um réttlæti, jafnrétti og gagnkvæmum hag í samskiptum ríkja í milli og viðurkenning á rétti þjóða, sem eru undir erlendum yfirráðum og yfirráðum nýlenduvelða, til sjálfsákvörðunar og sjálfstæðis, jafnt sem virðing fyrir fullveldi og landamærahelgi, muni efla félagslegar framfarir og framþróun og muni því stuðla að algeru jafnrétti karla og kvenna, *eru sannfærð um* að algjör og alhlíða þróun lands, velferð í heiminum og málstaður fríðarins krefjast þátttöku kvenna í sem ríkust- um mæli og til jafns við karla á hvaða vettvangi sem er,

hafa í huga hinn mikla skerf sem konur leggja fram til velferðar fjölskyldunnar og þróunar þjóðfélagsins, sem hingað til hefur ekki verið viðurkenndur að fullu, hið félagslega mikilvægi móðurhlutverksins og hlutverk beggja foreldra fyrir fjölskylduna og uppeldi barnanna og

eru sér þess meðvitandi að barnsæðingarhlutverk konunnar á ekki að vera undirrót misréttis heldur skal ábyrgð á uppeldi barna vera skipt milli karla og kvenna og alls þjóðfélagsins, eru sér þess meðvitandi að breytinga er þörf á hinu hefðbundna hlutverki karla og kvenna í þjóðfélaginu og fjölskyldunni til að jafna réttindi karla og kvenna fullllega,

eru staðráðin í að framfylgja grundvallarreglum þeim sem settar eru fram í yfirlýsingunni um afnám mismununar gagnvart konum og gera í því skyni nauðsynlegar ráðstafanir til að afnema slíka mismunun í hvaða mynd sem er,

hafa orðið ásátt um eftirfarandi:

I. hluti.

1. gr.

Í samningi þessum merkir „mismunur gagnvart konum“ hvers kyns aðgreiningu, útilokun eða takmörkun sem byggð er á kynferði sem hefur þau áhrif eða markmið að hindra eða koma í veg fyrir að konur, óháð hjúskaparstöðu, á grundvelli jafnréttis karla og kvenna, fái viðurkennd, geti notið eða framfylgt mannréttindum og grundvallarfrelsi á sviði stjórn mála, efnahagsmála, félagsmála, menningarmála, borgaralegra mála eða á sérhverju öðru sviði.

2. gr.

Aðildarríkin fordæma alla mismunun gagnvart konum, eru ásátt um að framfylgja með öllum tiltækum ráðum og án tafar stefnu sem miðar að afnámi mismununar gagnvart konum og takast í þessum tilgangi á hendur:

a) að setja grundvallarregluna um jafnrétti karla og kvenna í stjórnarskrár sínar eða aðra viðeigandi löggjöf, sé hún þar ekki fyrir, og að ábyrgjast með lögum eða öðrum viðeigandi ráðum að grundvallarreglu þessari verði framfylgt í raun;

b) að gera viðeigandi ráðstafanir með lögum og aðrar ráðstafanir, þar með talin viðurlög þar sem við á, sem banna alla mismunun gagnvart konum;

c) að koma á lagavernd á réttindum kvenna á grundvelli jafnréttis við karla og að tryggja fyrir lögþærum dómstólum landsins og hjá öðrum opinberum stofnunum raunverulega vernd til handa konum gegn hvers konar misrétti;

d) að eiga ekki hlut að né framfylgja mismunun gagnvart konum og ábyrgjast að opinber stjórnvöld og stofnanir breyti í samræmi við þessa skyldu;

e) að gera allar viðeigandi ráðstafanir til þess að afnema mismunun gagnvart konum af hálfu einstaklinga, stofnana eða fyrirtækja;

f) að gera allar viðeigandi ráðstafanir, þ. á m. með lagasetningu, til þess að breyta eða afnema gildandi lög, reglugerðir, venjur og starfshætti sem fela í sér mismunun gagnvart konum;

g) að fella úr gildi öll hegningarlagaákvæði sem fela í sér mismunun gagnvart konum.

3. gr.

Aðildarríkin skulu gera allar viðeigandi ráðstafanir á öllum sviðum, sérstaklega á sviði stjórn mála, félagsmála, efnahags og menningar, þ. á m. með lagasetningu, til þess að ábyrgjast fulla þróun og framfarir til handa konum í þeim tilgangi að tryggja að þær geti á grundvelli jafnréttis við karla framfylgt og notið mannréttinda og grundvallarfrelsis.

4. gr.

1. Geri aðildarríki sérstakar bráðabirgðaráðstafanir sem miða að því að flyta fyrir að raunverulegt jafnrétti karla og kvenna náist skal það ekki talið mismunun eins og það er skilgreint í samningi þessum, en skal ekki á neinn hátt hafa í för með sér að öjofnum eða ólíkum skilyrðum sé viðhaldið. Ráðstafanir þessar skulu felldar niður þegar markmiðunum um sömu tækifæri og meðferð hefur verið náð.

2. Geri aðildarríki sérstakar ráðstafanir, þ. á m. þær ráðstafanir er greinir í samningi þessum, sem miða að því að vernda móðurina, skal það ekki talið misrétti.

5. gr.

Aðildarríkin skulu gera allar viðeigandi ráðstafanir:

a) til að breyta félagslegum og menningarlegum hegðunarvenjum karla og kvenna með það fyrir augum að takast megi að uppræta fordóma og venjur sem byggjast á hugmyndinni um vanmátt eða ofurmátt annars hvers kynsins eða á viðteknum hlutverkum karla og kvenna;

b) til þess að tryggja að fjölskyldufræðsla feli í sér viðeigandi skilning á móðurhlutverkinu sem félagslegu fyrirbrigði og viðurkenningu á sameiginlegri ábyrgð karla og kvenna á uppeldi og þroska barna sinna. Sé þá jafnframt fyrir hendi skilningur á að hagsmunir barnanna varða mestu í hlvitnetna.

6. gr.

Aðildarríkin skulu gera allar viðeigandi ráðstafanir, þ. á m. með lagasetningu, til að hamlá gegn hvers konar verslun með konur og gróðastarfsemi tengdri vændi kvenna.

II. hluti.

7. gr.

Aðildarríkin skulu gera allar viðeigandi ráðstafanir til þess að afnema mismunun gagnvart konum á stjórn málavettvangi og opinberum vettvangi í landinu og skulu sérstaklega ábyrgjast konum til jafns við karla rétt:

a) til þess að kjósa í öllum kosningum og almennum allsherjaratkvæðagreiðslum og vera kjörgengar í öll störf sem kosid er til í almennum kosningum;

b) að taka þátt í mótun stjórnarstefnu og framkvæmd hennar og gegna opinberum störfum og inna af hendi allar opinberar sýslanir á öllum stigum stjórnkerfisins;

c) að taka þátt í störfum, félögum og stofnunum utan stjórnkerfisins sem sinna opinberu og stjórn málaugu lífi í landinu.

8. gr.

Aðildarríkin skulu gera allar viðeigandi ráðstafanir til þess að tryggja konum til jafns við karla, og án nokkurs misréttis, tækifæri til þess að koma fram fyrir hönd ríkisstjórna sinna á alþjóðavettvangi og taka þátt í störfum alþjóðastofnana.

9. gr.

1. Aðildarríkin skulu veita konum sömu réttindi og körlum til þess að öðlast, breyta eða halda þjóðerni sínu. Þau skulu ábyrgjast sérstaklega að hvorki erlendir eiginmaður, né breyting á þjóðerni eiginmannsins meðan á hjónabandinu stendur, breyti sjálfkrafa þjóðerni eiginkonunnar, geri hana ríkisfangslausa né þröngvi þjóðerni eiginmannsins upp á hana.

2. Aðildarríkin skulu veita konum sömu réttindi og körlum varðandi þjóðerni barna þeirra.

III. hluti.

10. gr.

Aðildarríkin skulu gera allar viðeigandi ráðstafanir til þess að afnema mismunun gagnvart konum til að tryggja þeim sömu réttindi og körlum á sviði menntunar og skulu sérstaklega tryggja á grundvelli jafnréttis karla og kvenna:

a) sömu skilyrði til starfsfræðslu og verklegar fræðslu, sama aðgang að námi og til að hljóta prófgráðu í hvaða menntastofnun sem er í dreifibýli jafnt sem þéttbýli. Slíkt jafnrétti skal tryggja í forskólamenntun, almennri menntun,

tæknimenntun, starfsmenntun og æðri tæknimenntun svo og hvers konar verklegri þjálfun;

b) aðgang að sama námsefni, sömu prófum, kennarastarfsliði með sömu hæfnis-skilyrðum og sams konar skólahúsnaði og skólábúnaði;

c) útrýmingu viðtekinna hugmynda um hlutverk karla og kvenna á hvaða stigi sem er og varðandi alla menntun með því að stuðla að blönduðum bekkjum karla og kvenna og annars konar menntun sem muni stuðla að því að þessu markmiði verði náð og sérstaklega með endurskoðun kennslubóka og námsáætlauna og aðlögun kennsluáferða;

d) sömu tækifæri til þess að njóta góðs af námsstyrkjum og annarri aðstoð vegna náms;

e) sömu tækifæri til aðgangs að símenntun, þ. á m. áætlunum um lestrarkennslu fullorðinna og vinnandi fólks, sérstaklega þeim sem miða að því að minnka, eins fljótt og unnt er, bilið milli menntunar karla og kvenna;

f) að lækka hlutfall þeirra stúlkna sem hætta námi og skipuleggja námsáætlanir fyrir stúlkur og konur sem ótímabært hafa hætt námi;

g) sömu tækifæri til þess að taka virkan þátt í (þróttum og líkamsrækt;

h) aðgang að sérstakri uppfræðslu til þess að stuðla að heilbrigði og velferð fjölskyldunnar, þ. á m. upplýsingum og ráðgjöf um fjölskylduáætlanir.

11. gr.

1. Aðildarríkin skulu gera allar viðeigandi ráðstafanir til þess að afnema mismunun gagnvart konum á sviði atvinnu til að

tryggja þeim sömu réttindi á grundvelli jafnréttis karla og kvenna, sérstaklega:

- rétt til atvinnu sem ófrávikjanlegan rétt allra manna;
- rétt til sömu atvinnutækifæra, þar með talið að beitt sé sama mælikvarða við val starfsmanna;
- rétt til frjáls vals um starf og atvinnu, rétt til stöðuhækkunar, starfsöryggis og allra starfsfríðinda og starfsskilyrða og rétt til verklegrar þjálfunar og endurbjálfunar, þar með talið verklegrar kennslu, æðri verklegrar þjálfunar og endurtekinnar þjálfunar;
- rétt til sömu umbunar, þar með talið fríðinda, og sömu meðhöndlunargagnvart vinnu sem er jafngild og sömu meðhöndlunargagnvart við mat á gæðum vinnu;
- rétt til almennatrygginga, sérstaklega þegar hættersðörfum vegna aldurs, atvinnuleysis, veikinda, örorku og elli og vegna annars vanhæfis til vinnu, sem og rétt til orlofs;
- rétt til heilsuverndar og öryggis á vinnustað, þar með talið verndar til barneigna.

2. Til þess að koma í veg fyrir mismunun gagnvart konum vegna hjúskapar eða móðurhlutverksins og til þess að framfylgja raunverulegum rétti þeirra til vinnu skulu aðildarríkin gera allar viðeigandi ráðstafanir:

- til þess að banna, að viðlögðum viðurlögum, brottvísun úr starfi vegna þungunar eða fjarveru vegna barnsburðar svo og misrétti varðandi brottvísun úr starfi vegna hjúskaparstöðu;
- til þess að koma á fæðingarorlofi eða leyfi með sambærilegum fríðindum af hálfu hins opinbera, án þess að missa fyrra starf, starfsaldur eða greiðslur félagslegra bóta;

- til þess að stuðla að því að séð sé fyrir nauðsynlegri félagslegri þjónustu til þess að styrkja foreldra til þess að þeir geti sameinað skyldur sínar við fjölskylduna, ábyrgð í starfi og þátttöku í opinberu lífi, sérstaklega með því að stuðla að stofnun og þróun sem flestra barnagæslustofnana;
- til þess að sjá fyrir sérstakri vernd fyrir konur á meðgöngutímanum við störf sem eru þeim skadleg.

3. Verndarlöggjöf varðandi mál sem falla undir grein þessa skal endurskoðuð öðru hverju í ljósi vísinda- og tæknipækningar og skal endurskoðuð, felld úr gildi eða aukin eins og nauðsyn ber til.

12. gr.

1. Aðildarríkin skulu gera allar viðeigandi ráðstafanir til þess að afnema mismunun gagnvart konum á sviði heilsugæslu til þess að tryggja á grundvelli jafnréttis karla og kvenna aðgang að heilsugæsluþjónustu, þar með talið fjölskylduáætlunum.

2. Þrátt fyrir ákvæði 1. tl. þessarar greinar skulu aðildarríkin tryggja konum viðeigandi þjónustu í sambandi við þungun, barnsburð og tímabilið eftir fæðingu með því að veita ókeypis þjónustu þegar það er nauðsynlegt svo og fullnægjandi næringu á meðgöngutímanum og brjóstgjafartímanum.

13. gr.

Aðildarríkin skulu gera allar viðeigandi ráðstafanir til þess að afnema mismunun gagnvart konum á öðrum sviðum efnahags- og félagslífs til þess að tryggja á grundvelli jafnréttis karla og kvenna sömu réttindi, sérstaklega:

- rétt til fjölskyldubóta;
- rétt til bankalána, veðlana og annarra tegunda lánsfjárvíðskipta;

c) rétt til þess að taka þátt í tómtunda- störfum, íþróttum og öllum greinum menningarlífs.

14. gr.

1. Aðildarríkin skulu taka tillit til hinna sérstöku vandamála sem konur í dreifbýli eiga við að etja og hins mikilvæga hlutverks sem konur í dreifbýli gegna í efnahagslegri afkomu fjölskyldna þeirra, þar með talið starfs þeirra í þeim greinum efnahagslífsins þar sem peningar eru ekki mælikvarði, og skulu gera allar viðeigandi ráðstafanir til þess að tryggja að ákvæði samnings þessa séu virt gagnvart konum í dreifbýli.

2. Aðildarríkin skulu gera allar viðeigandi ráðstafanir til þess að afnema mismunun gagnvart konum í dreifbýli til þess að tryggja á grundvelli jafnréttis karla og kvenna að þær taki þátt í og hafi hag af þróun í dreifbýli og skulu sérstaklega tryggja þeim rétt:

- til þess að taka þátt í gerð og framkvæmd þróunaráætla á öllum stigum;
- til þess að eiga aðgang að viðunandi heilsugæsluáðstöðu, þ. á m. upplýsingum, ráðgjöf og þjónustu varðandi fjölskylduáætlanir;
- til þess að hafa beinan hag af almanna- tryggingakerfinu;
- til þess að hljóta hvers konar þjálfun og menntun, formlega og óformlega, þ. á m. þá er varðar raunhæfa lestrarkennslu, svo og m.a. hagræði af hvers konar þjónustu sveitarfélagsins og almannafræðslu til þess að auka tæknikunnáttu þeirra;
- til þess að skipuleggja samhjálparrhópa og samvinnufélög í því skyni að hljóta jafnan aðgang að efnahagslegum tækifærum í gegnum atvinnu hjá öðrum eða sjálfstætt;

33

34

f) til þess að taka þátt í hvers konar athöfn- um í samfélaginu;

g) til þess að eiga aðgang að lánsviðskiptum og lánum í landbúnaði, markaðsaðstöðu, viðeigandi tækni og sömu meðferð varðandi endurbætur á landi og í landbúnaði svo og skipulagningu landnáms;

h) til þess að njóta mannsæmandi lífsskil- yrða, sérstaklega varðandi húsnæði, heilsu- gæslu, rafmagn og vatnssuppsprettur, flutninga og samgöngur.

IV. hluti.

15. gr.

1. Aðildarríkin skulu veita konum jafnrétti við karla að lögum.

2. Aðildarríkin skulu veita konum sama löghæfi í borgaralegum málum og körlum og konum sömu tækifæri til þess að njóta þess löghæfis. Þau skulu sérstaklega veita konum sömu réttindi til þess að gera samninga og ráðstafa eignum og skulu veita þeim sömu meðhöndlun á öllum stigum dóms- meðferðar.

3. Aðildarríkin eru ásátt um að allir samningar og allir aðrir gerningar einkamálalegs eðlis sem hafa þau áhrif að lögum að þeir takmarki löghæfi kvenna skulu taldir dauðir og ómerkir.

4. Aðildarríkin skulu veita körlum og konum sömu réttindi varðandi lög um flutning manna og frelsi til þess að velja sér dvalarstað og lögheimili.

16. gr.

1. Aðildarríkin skulu gera allar viðeigandi ráðstafanir til þess að afnema mismunun gagnvart konum í öllum málum varðandi

hjúskap og samskipti innan fjölskyldunnar og skulu ábyrgjast sérstaklega á grundvelli jafnréttis karla og kvenna:

- sama rétt til þess að stofna til hjúskapar;
- sama rétt til þess óháð að velja sér maka og stofna til hjúskapar einungis með frjálsu og fullkomnu samþykki;
- sömu réttindi og skyldur meðan á hjúskap stendur og við slit hjúskapar;
- sömu réttindi og skyldur sem foreldrar, óháð hjúskaparstöðu þeirra, í málum er varða börn þeirra. Hagsmunir barnanna skulu í hvívetna varða mestu;
- sömu réttindi til þess að ákveða á frjálsan og ábyrgan hátt fjölda barna þeirra og bil milli barneigna og að hafa aðgang að upplýsingum, fræðslu og aðferðum til þess að þau geti notfært sér þessi réttindi;
- sömu réttindi og skyldur varðandi lögráð, fjárhald, forráð og ættleiðingu barna eða svipaða gerninga séu þessi hugtök í lögum ríkisins. Hagsmunir barnanna skulu í hvívetna varða mestu;
- sömu persónuréttindi sem eiginmaður og eiginkona, þar með talið rétt til að velja sér eftirnafn, atvinnu og starf;
- sömu réttindi til handa báðum mökum varðandi eignarétt, öflun, umsjúslu, stjórnun, not og ráðstöfun eigna hvort sem er endurgjaldslaust eða fyrir verðmætt endurgjald.

2. Trúlofun og gifting barns skulu ekki hafa neinargjöfgygjur og gera skal allar nauðsynlegar ráðstafanir, þ. á m. með lagasetningu, til þess að ákvarða lágmarkshjúskaparaldur og gera að skyldu að skrá hjónavígslur á opinberri skrá.

V. hluti.

17. gr.

1. Til þess að fylgjast með framkvæmd ákvæða samnings þessa skal stofna nefnd um afnám mismununar gagnvart konum (hér á eftir kölluð nefndin), sem skipuð skal átján sérfræðingum þegar samningur þessi öðlast gildi en tuttuðu og þremur eftir að þrítugasta og fimmta aðildarríkið hefur fullgilt eða gerst aðili að honum, og skulu þeir hafa trausta siðgæðisvitund og hafa þekkingu á því sviði sem samningurinn tekur til. Aðildarríkin skulu kjósa sérfræðinga úr hópi þegna sinna og skulu þeir starfa sem einstaklingar og skal höfð í huga sanngjörn hnattfræðidreifing og að þeir séu fulltrúar ólíkra menningarsvæða og helstu lagakerfa.

2. Nefndarmenn skulu kjörnir í leynilegri atkvæðagreiðslu af lista einstaklinga sem aðildarríkin tilnefna. Sérhvert aðildarríki má tilnefna einn af þegnum sínum.

3. Fyrsta kosningin skal fara fram sex mánuðum eftir að samningur þessi öðlast gildi. Minnst þremur mánuðum fyrir hvern kjördag skal aðalframkvæmdastjóri Sameinuðu þjóðanna senda bréf til aðildarríkja og bjóða þeim að leggja fram tilnefningar innan tveggja mánaða. Aðalframkvæmdastjórinn skal gera skrá í stafrófsróð um alla þá sem þannig eru tilnefndir og gefa til kynna aðildarríkin sem hafa tilnefnt þá og skal leggja hana fyrir aðildarríkin.

4. Kosning nefndarmanna skal fara fram á fundi aðildarríkja sama með aðalframkvæmdastjóri Sameinuðu þjóðanna kallar saman í aðalstöðvum Sameinuðu þjóðanna. Á þeim fundi, þar sem tveir þriðju aðildarríkja skulu mynda lögmatan fund, skulu þeir tilnefndra taldir kjörnir í nefndina sem hljóta flest atkvæði og hreinan meiri hluta atkvæða

fulltrúa aðildarríkjanna sem viðstaddir eru og greiða atkvæði.

5. Kjörtímabil nefndarmanna skal vera fjögur ár. Þó skal kjörtímabil níu nefndarmanna sem kosnir eru í fyrstu kosningunni renna út að tveimur árum liðnum. Þegar eftir fyrstu kosninguna skal formaður nefndarinnar velja nöfn þessara níu manna með hlutkesti.

6. Kosning fimm annarra nefndarmanna skal fara fram samkvæmt ákvæðum 2., 3. og 4. tl. þessarar greinar eftir þrítugustu og fimmtu fullgildinguna eða aðildina. Kjörtímabil tveggja þeirra nefndarmanna sem þá eru kosnir skal renna út að tveimur árum liðnum og skal formaður nefndarinnar velja nöfn þessara tveggja nefndarmanna með hlutkesti.

7. Til þess að skipa í sæti er kunna að losna skal það aðildarríki sem fráfarandi nefndarmaður kom frá tilnefna annan sérfræðing af þegnum sínum að samþykki nefndarinnar áskildu.

8. Nefndarmenn skulu, með samþykki allsherjarþingsins, fá greiðslur af efnum Sameinuðu þjóðanna með þeim skilmálum og skilyrðum sem þingið kann að ákveða og skal það taka tillit til þess hve ábyrgð nefndarinnar er mikilvæg.

9. Aðalframkvæmdastjóri Sameinuðu þjóðanna skal láta í té nauðsynlegt starfslið og aðstöðu til þess að nefndin geti rækt starf sitt á fullnægjandi hátt samkvæmt samningi þessum.

18. gr.

1. Aðildarríkin takast á hendur að leggja fyrir aðalframkvæmdastjóra Sameinuðu þjóðanna til athugunar nefndarinnar skýrslu um laga- legar, réttarlegar, stjórnumarlegar og aðrar ráðstafanir sem þau hafa gert til þess að

framfylgja ákvæðum samnings þessa og um þá þróun sem orðið hefur í þessu tilliti:

- innan eins árs frá gildistöku fyrir viðkomandi aðildarríki, og
- síðan að minnsta kosti einu sinni á hverjum fjórum árum og enn fremur hvenær sem nefndin óskar þess.

2. Skýrslurnar mega gefa til kynna þau atriði og vandkvæði sem áhrif hafa á að hve miklu leyti skyldum samkvæmt samningi þessum hefur verið framfylgt.

19. gr.

- Nefndin skal setja sér fundarskóp.
- Nefndin skal kjósa embættismenn sína til tveggja ára kjörtímabils.

20. gr.

1. Fundir nefndarinnar skulu að jafnaði ekki standa lengur en tvær vikur á ári til athugunar á skýrslum þeim sem lagðar eru fyrir í samræmi við 18. gr. samnings þessa.

2. Fundir nefndarinnar skulu að jafnaði fara fram í aðalstöðvum Sameinuðu þjóðanna eða á öðrum viðeigandi stöðum sem ákveðið er af nefndinni.

21. gr.

1. Nefndin skal fyrir miilligöngu fjárhags- og félagsmálaráðsins gefa árlega skýrslu til allsherjarþings Sameinuðu þjóðanna um starfsemi sína og má gefa ábendingar og gera almennar tillögur sem byggðar eru á skýrslum og upplýsingum sem hún hefur móttekið frá aðildarríkjunum. Skýrsla nefndarinnar skal hafa að geyrna slíkar ábendingar og tillögur ásamt umsögnum, ef einhverjar eru, frá aðildarríkjunum.

2. Aðalframkvæmdastjórinn skal til upplýsingar koma skýrslum nefndarinnar á framfæri við nefndina um stöðu kvenna.

22. gr.

Sérstofnanir skulu eiga rétt á fulltrúa þegar athugun fer fram á framkvæmd þeirra ákvæða samnings þessa sem falla undir starfs svið þeirra. Nefndin getur farið þess á leit að sérstofnanir leggi fram skýrslur um framkvæmd ákvæða samningsins sem falla undir starfsvið þeirra.

VI. hluti.

23. gr.

Ekkert í samningi þessum skal hafa áhrif á ákvæði sem eru fremur til þess fallin að koma á jafnrétti karla og kvenna sem kunna að vera í:

- löggjöf aðildarríkis, eða
- einhverjum öðrum alþjóðasamningi eða alþjóðasamþykkt sem í gildi er fyrir það ríki.

24. gr.

Aðildarríkin takast á hendur að gera allar nauðsynlegar ráðstafanir í löndum sínum sem miða að því að framfylgja fullkomlega réttindum þeim sem viðurkennd eru í samningi þessum.

25. gr.

1. Samningur þessi skal liggja frammi til undirskriftar fyrir öll ríki.

2. Framkvæmdastjóri Sameinuðu þjóðanna annast vörslu samnings þessa.

3. Fullgilda skal samning þennan. Fullgildingarskjölum skal komið til vörslu hjá aðalframkvæmdastjóra Sameinuðu þjóðanna.

4. Samningur þessi skal liggja frammi til aðildar fyrir öll ríki. Aðild skal öðlast gildi með því að aðildarskjal er afhent aðalframkvæmdastjóra Sameinuðu þjóðanna til vörslu.

26. gr.

1. Beiðni um endurskoðun samnings þessa getur sérhvert aðildarríki lagt fram hvenær sem er með skriflegri tilkynningu sem senda skal til aðalframkvæmdastjóra Sameinuðu þjóðanna.

2. Allsherjarþing Sameinuðu þjóðanna skal ákveða aðgerðir þær, ef einhverjar eru, sem gera skal vegna slíkar beiðni.

27. gr.

1. Samningur þessi skal öðlast gildi á þrítugasta degi eftir þann dag sem tuttugasta fullgildingar- eða aðildarskjalið er afhent aðalframkvæmdastjóra Sameinuðu þjóðanna til vörslu.

2. Gagnvart ríki, sem fullgildir samning þennan eða gerist aðili að honum eftir afhendingu tuttugasta fullgildingar- eða aðildarskjalsins til vörslu, öðlast samningurinn gildi á þrítugasta degi eftir þann dag sem það afhenti sitt fullgildingar- eða aðildarskjal til vörslu.

28. gr.

1. Aðalframkvæmdastjóri Sameinuðu þjóðanna skal veita móttöku og senda öllum ríkjum texta þess fyrirvara sem ríki gera þegar þau fullgilda eða gerast aðilar.

2. Fyrirvari sem er ósamrýmanlegur markmiði og tilgangi samnings þessa skal ekki leyfður.

3. Afturkalla má fyrirvara hvenær sem er með tilkynningu um það sem send er aðalframkvæmdastjóra Sameinuðu þjóðanna sem skal tilkynna það öllum ríkjum. Slík tilkynning skal öðlast gildi þann dag sem hún er móttékin.

29. gr.

1. Sérhverri deilu milli tveggja eða fleiri aðildarríkja varðandi túlkun eða beitingu samnings þessa, sem ekki er útkljáð með samningum, skal að beiðni eins þeirra lögð í gerð. Hafi aðilar ekki komið sér saman um gerðardómsmeðferðina innan sex mánaða frá dagsetningu beiðninnar um gerð má hvor

eða hver aðilanna sem er vísa deilunni til alþjóðadómstólsins með beiðni í samræmi við samþykktir dómstólsins.

2. Sérhvert aðildarríki má þegar það undirrita eða fullgildir samning þennan eða gerist aðili að honum lýsa því yfir að það telji sig ekki bundið af 1. tl. greinar þessarar. Hin aðildarríkin skulu ekki vera bundin af þeim töluíð gagnvart ríki sem gert hefur slíkan fyrirvara. 3. Sérhvert aðildarríki sem gert hefur fyrirvara í samræmi við 2. tl. þessarar greinar má hvenær sem er afturkalla þann fyrirvara með tilkynningu til aðalframkvæmdastjóra Sameinuðu þjóðanna.

30. gr.

Samningi þessum skal komið í vörslu hjá aðalframkvæmdastjóra Sameinuðu þjóðanna og eru textarnir á arabísku, ensku, frönsku, kínversku, rússnesku og spænsku jafngildir.

Rannveig | 1920

38

Valfrjáls bókun við samning um afnám allrar mismununar gagnvart konum (1999) Birt sem augl. í *Stjórnartíðindum* C 2001 nr. 4. Öðlaðist gildi að því er Ísland varðar 6. júní 2001.

Ríki þau sem aðilar eru að bókun þessari, með tilliti til þess að sáttmáli Sameinuðu þjóðanna staðfestir trú á grundvallarmannréttindi, mannvirðingu og manngildi og á jafnan rétt karla og kvenna,

og með tilliti til þess að mannréttindayfirlýsing Sameinuðu þjóðanna lýsir því yfir að allir menn séu frjálsbornir og jafnir að virðingu og réttindum og að öllum beri þar til greind réttindi og frelsi, án nokkurrar mismununar, þ. á m. á grundvelli kynferðis,

minna á að milliríkjasamningar um mannréttindi og aðrir alþjóðlegir mannréttindagæringar banna mismunun vegna kynferðis,

minna einnig á samninginn um afnám allrar mismununar gagnvart konum (samninginn), þar sem aðildarríkin fordæma mismunun gagnvart konum í hvaða mynd

sem er og eru ásátt um að framfylgja, með öllum viðeigandi ráðum og án tafar, stefnu sem miðar að afnámi mismununar gagnvart konum,

staðfesta þann ásetning sinn að tryggja að konur geti á grundvelli jafnréttis notið fullra mannréttinda og grundvallarfrelsis og að grípa til árangursríkra aðgerða til þess að koma í veg fyrir brot á þessum réttindum og skerðingu á þessu frelsi,

hafa orðið ásátt um eftirfarandi:

1. gr.

Ríki, sem er aðili að þessari bókun (aðildarríki), viðurkennir valdbærni nefndarinnar um afnám mismununar gagnvart konum (nefndarinnar) til þess að taka við og fjalla um erindi sem eru lögð fram í samræmi við 2. gr.

2. gr.

Einstaklingum eða hópum einstaklinga, sem heyra undir lögsögu aðildarríkis og staðhæfa að aðildarríkið hafi brotið gegn þeim að því er varðar einhver þau réttindi sem eru tilgreind í samningnum, er heimilt að leggja fram erindi eða leggja má þau fram fyrir þeirra hönd. Sé erindi lagt fram fyrir hönd einstaklinga eða hópa einstaklinga skal það gert með samþykki þeirra nema sá sem samdi erindið geti fært rök fyrir því að hann komi fram fyrir þeirra hönd án slíks samþykkis.

3. gr.

Erindi skulu vera skrifleg og ekki nafnlaus. Nefndin skal ekki taka við erindi sem varðar aðildarríki sem er aðili að samningnum en ekki að þessari bókun.

4. gr.

1. Nefndin skal ekki fjalla um erindi fyrr en hún hefur gengið úr skugga um að öll tiltæk innlend réttarræðði séu fullreynd nema dregist hafi óhóflega á langinn að beita slík-um réttarræðum eða ólíklegt sé að beiting þeirra leiði til gagnlegrar lausnar.

2. Nefndin skal lýsa því yfir að erindi sé ekki tækt til meðferðar, ef:

a) nefndin hefur þegar skoðað sama mál eða það hefur verið eða er í skoðun samkvæmt annarri málsmeðferð við alþjóðlega rannsókn eða sátttægerð;

b) það samræmist ekki ákvæðum samningsins;

c) augljóst er að grundvöllur þess er ótráustur eða það sé ekki rökstutt á fullnægjandi hátt;

d) með því sé verið að misnota réttinn til þess að leggja fram erindi;

e) þau málsatvik sem erindið fjallar um hafa átt sér stað áður en þessi bókun öðlaðist gildi að því er hlutaðeigandi aðildarríki varðar nema fyrrnefnd máls- atviki hafi haldið áfram eftir þann dag.

5. gr.

1. Nefndinni er heimilt, hvenær sem er eftir viðtöku erindis og áður en efnisákvörðun er tekin, að senda hlutaðeigandi aðildarríki beiðni til skjótrar umfjöllunar þess efnis að aðildarríkið geri bráðabirgðaráðstafanir sem nauðsynlegar eru til þess að koma í veg fyrir að meintur brotþoli eða brotþolar verði hugsanlega fyrir óbætanlegu tjóni.

2. Nýti nefndin sér heimild sína samkvæmt 1. mgr. þessarar greinar merkir það ekki að ákvörðun hafi verið tekin um meðferðarhæfi erindisins eða um efni þess.

6. gr.

1. Nefndin skal gæta trúnaðar er hún tilkynnir hlutaðeigandi aðildarríki um erindi er berast henni nema að hún telji erindi ekki tækt til meðferðar án tillits til hlutaðeigandi aðildar- ríkis svo framarlega sem einstaklingurinn eða einstaklingarnir samþykki að aðildarríkið fái upplýsingar um hverjir þeir séu.

2. Innan sex mánaða skal viðtökuaðildarríkið leggja fyrir nefndina skriflegar útskýringar eða yfirlýsingar til þess að varpa ljósi á málið og, ef við á, til hvaða úrræða kann að hafa verið gripið af hálfu þess aðildarríkis.

7. gr.

1. Nefndin skal fjalla um erindi sem er tekið við samkvæmt þessari bókun með hliðsjón af öllum upplýsingum sem einstaklingar eða hópar einstaklinga láta henni í té, eða komið er á framfæri við hana fyrir þeirra hönd, og sem hlutaðeigandi aðildarríki lætur í té, að því tilskildu að upplýsingarnar séu lagðar fyrir hlutaðeigandi aðila.

2. Nefndin skal halda fundi fyrir luktum dyrum þegar hún kannar erindi samkvæmt þessari bókun.

3. Eftir að hafa kannað erindi skal nefndin senda álit sitt á erindinu ásamt tilmælum sínum, ef um þau er að ræða, til hlutaðeigandi aðila.

4. Aðildarríkið skal taka eðlilegt tillit til álits nefndarinnar ásamt tilmælum hennar, ef um hana er að ræða, og skal leggja fyrir nefndina innan sex mánaða skriflegt svar þar sem koma fram upplýsingar um aðgerðir sem gripið hefur verið til með hliðsjón af áliti og tilmælum nefndarinnar.

5. Nefndin getur boðið aðildarríkinu að leggja fram frekari upplýsingar um ráðstafanir sem

aðildarríkið hefur gripið til sem viðbrögð við áliti hennar eða tilmælum, ef um þau er að ræða, þar á meðal í síðari skýrslum aðildar- ríkisins sem viðeigandi getur talist samkvæmt 18. gr. samningsins.

8. gr.

1. Berist nefndinni áreiðanlegar upplýsingar sem benda til að um sé að ræða alvarleg eða kerfisbundin brot af hálfu aðildarríkis á rétt- indum sem eru tilgreind í samningnum skal nefndin fara þess á leit við aðildarríkið að það hafi samstarf um könnun upplýsinganna og leggi fram í því augnamiði athugasemdir um umræddar upplýsingar.

2. Að teknu tilliti til athugasemda sem hlutaðeigandi aðildarríki kann að hafa lagt fram og annarra áreiðanlegra upplýsinga sem hún hefur aðgang að er nefndinni heimilt að tilnefna einn eða fleiri nefndarmenn til þess að annast rannsókn og gefa nefndinni skýrslu hið fyrsta. Liður í rannsókninni gæti verið ferð inn á landsvæði aðildarríkisins sé hún rétt- lætanleg og farin með samþykki þess.

3. Að lokinni athugun á niðurstöðum rannsóknarinnar skal nefndin senda þær hlutaðeigandi aðildarríki ásamt umsögn og tilmælum.

4. Hlutaðeigandi aðildarríki skal, innan sex mánaða frá móttöku niðurstaðna, umsagnar og tilmæla sem nefndin sendir, leggja athuga- semdir sínar fyrir nefndina.

5. Við rannsóknina skal gæta trúnaðar og leita skal eftir samstarfi við aðildarríkið á öllum stigum málsmeðferðarinnar.

9. gr.

1. Nefndin getur farið þess á leit við hlutaðeigandi aðildarríki að það felli inn í þá skýrslu sem um getur í 18. gr. samningsins

nákvæmar upplýsingar um ráðstafanir sem gerðar hafa verið sem viðbrögð við rannsókn sem fer fram samkvæmt 8. gr. þessarar bókunar.

2. Nefndin getur ef nauðsynlegt þykir, eftir að sex mánaða frestur sem vísað er til í 4. mgr. 8. gr. er liðinn, farið þess á leit við hlutaðeigandi aðildarríki að það upplýsi hana um þær ráðstafanir sem gerðar hafa verið sem viðbrögð við fyrrnefndri rannsókn.

10. gr.

1. Hverju aðildarríki er heimilt við undirritun eða fullgildingu þessarar bókunar eða sam- hliða aðild að henni að lýsa því yfir að það viðurkenni ekki valdheimildir nefndarinnar sem kveðið er á um í 8. og 9. gr.

2. Sérhverju aðildarríki, sem gefið hefur út yfirlýsingu í samræmi við 1. mgr. þessar- ar greinar, er, hvenær sem er, heimilt að afturkalla yfirlýsinguna með tilkynningu til aðalframkvæmdastjórans.

11. gr.

Aðildarríki skal gera allar viðeigandi ráðstaf- anir til þess að tryggja að einstaklingar innan lögsögu þess sæti ekki illri meðferð eða sé ögnað vegna samskipta þeirra við nefndina samkvæmt þessari bókun.

12. gr.

Nefndin skal fella inn í ársskýrslu sína sam- kvæmt 21. gr. samningsins samantekt um starfsemi sína samkvæmt þessari bókun.

13. gr.

Hvert aðildarríki skuldbindur sig til þess að standa að viðtækri kynningu og vekja athygli á samningnum og þessari bókun og veita

greiðan aðgang að upplýsingum um álit nefndarinnar og tilmæli hennar, einkum um málefni sem varða viðkomandi aðildarríki.

14. gr.

Nefndin skal setja sér málsmeðferðarreglur sem henni ber að fylgja þegar hún gegnir því hlutverki sem henni er ætlað samkvæmt þessari bókun.

15. gr.

1. Bókun þessi skal lögð fram til undirritunar fyrir sérhvert það ríki sem hefur undirritað, fullgilt eða gerst aðili að samningnum.

2. Bókun þessi skal háð fullgildingu af hálfu sérhvers ríkis sem hefur fullgilt eða gerst aðili að samningnum. Fullgildingarskjöl skulu afhent aðalframkvæmdastjóra Sameinuðu þjóðanna til vörslu.

3. Bókun þessi skal vera opin til aðildar af hálfu sérhvers ríkis sem hefur fullgilt eða gerst aðili að samningnum.

4. Aðild skal öðlast gildi þegar aðildarskjal er afhent aðalframkvæmdastjóra Sameinuðu þjóðanna til vörslu.

16. gr.

1. Bókun þessi skal öðlast gildi þremur mánuðum eftir daginn sem tíunda fullgild- ingar- eða aðildarskjalið er afhent aðal- framkvæmdastjóra Sameinuðu þjóðanna til vörslu.

2. Að því er varðar hvert ríki sem fullgildir bókun þessa eða gerist aðili að henni eftir að hún öðlast gildi skal bókun þessi öðlast gildi þremur mánuðum eftir daginn sem fullgild- ingar- eða aðildarskjal þess ríkis er afhent til vörslu.

17. gr.

Óheimilt skal að gera fyrirvara við bókun þessa.

18. gr.

1. Sérhverju aðildarríki er heimilt að gera tillögu að breytingu á bókun þessari og leggja hana fram hjá aðalframkvæmdastjóra Sameinuðu þjóðanna. Aðalframkvæmda- stjórinn skal að svo búnu koma breytingar- tillögu á framfæri við aðildarríkin ásamt beiðni um að þau tilkynni honum hvort þau séu hlynnt því að aðildarríkin komi saman til ráðstefnu í því skyni að fjalla um og greiða atkvæði um tillöguna. Í því tilviki þegar að minnsta kosti þriðjungur aðildarrík- anna er hlynntur slíkri ráðstefnu skal aðal- framkvæmdastjórinn boða til slíkrar ráðstefnu undir forystu Sameinuðu þjóðanna. Allar breytingar sem meirihluti aðildarríkja sem eiga fulltrúa á ráðstefnunni og greiða atkvæði samþykkir skal leggja fyrir allsherjarþing Sameinuðu þjóðanna til samþykkis.

2. Breytingar skulu öðlast gildi þegar hafa hlotið samþykki allsherjarþings Sameinuðu þjóðanna og verið samþykktar með tveimur þriðju hlutum atkvæða ríkja sem eru aðilar að bókun þessari í samræmi við stjórnskipulega meðferð hvers aðildarríkis.

3. Þegar breytingar öðlast gildi skulu þær vera bindandi fyrir þau aðildarríki sem hafa samþykkt þær en önnur aðildarríki eru eftir sem áður skuldbundin af ákvæðum bókunar þessarar og fyrri breytingum sem þau hafa samþykkt.

19. gr.

1. Sérhverju aðildarríki er hvenær sem er heimilt að segja upp aðild sinni að bókun þessari með skriflegri tilkynningu til aðalfrankvæmdastjóra Sameinuðu þjóðanna. Uppsögn skal óðlast gildi þegar liðnir eru sex mánuðir frá þeim degi er aðalfrankvæmdastjóranum berst tilkynningin.

2. Uppsögn skal ekki hafa áhrif á áframhaldandi gildi ákvæða bókunar þessarar að því er varðar erindi sem lögð eru fram samkvæmt 2. gr. eða rannsóknir sem eru hafnar samkvæmt 8. gr. fyrir þann dag sem uppsögnin kemur til framkvæmda.

20. gr.

Aðalfrankvæmdastjóri Sameinuðu þjóðanna skal tilkynna öllum ríkjum um:

- a) undirritun, fullgildingu og aðild samkvæmt bókun þessari;
- b) þann dag sem bókun þessi óðlast gildi og um allar breytingar samkvæmt 18. gr.;
- c) sérhverja uppsögn samkvæmt 19. gr.

21. gr.

1. Bókun þessi, en textar hennar á arabísku, ensku, frönsku, kínversku, rússnesku og spænsku eru allir jafngildir, skal varðveitt í skjallasafni Sameinuðu þjóðanna.

2. Aðalfrankvæmdastjóri Sameinuðu þjóðanna skal senda staðfest afrit af bókun þessari til allra ríkja sem um getur í 25. gr. samningsins.

Gagnlegar vefslóðir

Íslenskar vefsíður

16 daga átak gegn kynbundnu ofbeldi:

www.humanrights.is/servefir/16dagar

Alþingi: www.althingi.is

Alþjóðahús: <http://ahus.is>

ASI: www.asi.is

Atvinnumál kvenna: www.atvinnumalkvenna.is

Bandalag háskólamanna (BHM): www.bhm.is

Bandalag starfsmanna ríkis og bæja (BSRB): www.bsrb.is

Blátt áfram: www.blattafram.is

Briet: <http://briet.is>

Feministafélag Íslands: www.feministinn.is

Félag ábyrgra foreldra Akureyri: www.fafak.org

Félag kvenna í atvinnurekstri: www.fka.is

Félag um foreldrajafrétti: www.foreldrajafrretti.is

Félags- og tryggingamálaráðuneytið: www.felagsmalaraduneyti.is

Fjölmenningssetur: www.mcc.is

Hjallastefnan: www.hjalli.is

Hugsáðu: www.hugsadu.is

Ímpra: www.nmi.is/impra

Íslandsdeild Amnesty International: www.amnesty.is

Jafrétti í skólum: www.jafrretti.is

Jafréttishús: www.jafn.is

Jafréttisnefnd Háskóla Íslands: www.hi.is/is/skolinn/jafrrettisnefnd

Jafréttisstofa: www.jafrretti.is

Karlar til ábyrgðar: www.karlaratilabyrgdar.is

Kvannahreyfing ÖBÍ: www.obi.is

Kvinnakirkjan: www.kvinnakirkjan.is

Kvinnaráðgjöfin: www.kvinnaradgjofin.is

Kvinnaslóðir: www.kvinnaslodir.is

Kvinnasögusafn Íslands: www.kvinnasogusafn.is

Kvenréttindafélag Íslands: www.krfi.is

Mannréttindaskrifstofa Íslands: www.mannrettindi.is

Rannsóknastofa í kvenna- og kynjafræðum (RIKK): www.rikk.hi.is

Samstiga: <http://samstiga.is>

Samtök atvinnulífsins – jafréttismál: www.sa.is/page.asp?id=1534

Samtök kvenna af erlendum uppruna: www.womeniniceland.is

Samtök um kvennaathvarf: www.kvennaathvarf.is

Samtökin '78: www.samtokin78.is

Stígamót: www.stigamot.is

UNIFEM á Íslandi: www.unifem.is

Erlendar vefsíður

Evrópusambandið

Jafréttismál: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=418>

Átak ESB gegn staðalimyndum á vinnumarkaði:

www.businessandgender.eu

Norðurlandaráð

Jafréttismál:

www.norden.org/en/areas-of-co-operation/gender-equality

Sameinuðu þjóðirnar

Division for the Advancement of Women:

www.un.org/womenwatch/daw

Kvinnasáttmálinn: www2.ohchr.org/english/law/cedaw.htm

UNIFEM: www.unifem.org

UNECE-tölræði: www.unece.org/contact/UNECE404.htm

Women Watch: www.un.org/womenwatch

Þróunaráætlun SP og konur: www.undp.org/women

Alþjóðþingmannasambandið

Lýðræði og kynin: www.ipu.org/iss-e/women.htm

Félagasamtök

Amnesty International: www.amnesty.org

Equality Now: www.equalitynow.org

European Women Lawyers's Association: www.ewla.org

European Women's Lobby: www.womenlobby.org

Gagnabanki um mannréttindasamninga SP: www.bayefsky.com

Global Fund for Women: www.globalfundforwomen.org

Human Rights Watch: www.hrw.org

International Service for Human Rights: www.ishr.ch

IWRAW Asia Pacific: www.iwraw-ap.org

Womankind: www.womankind.org.uk

Women's Initiatives for Gender Justice: www.iccwomen.org